

Република Србија

Кабинет министра без портфеља у Влади Републике Србије
задуженог за равномерни регионални развој

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ БОЉЕВАЦ 2024. – 2030. ГОДИНА

БЕОГРАД, ОКТОБАР 2024.

Назив документа: **СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ
БОЉЕВАЦ 2024. – 2030. ГОДИНА - Нацрт**

НАРУЧИЛАЦ: ОПШТИНА БОЉЕВАЦ

Заступник Наручиоца: Слађан Ђимиш, председник општине

ИЗВРШИЛАЦ: **Универзитет у Београду - Географски факултет,
Београд, Студентски трг 3/Ш**

Заступник извршиоца: Проф. др Велимир Шећеров
Декан Географског факултета

**Руководилац израде
Стратегије:** др Бранко Протић

Чланови радног тима: Проф. др Велимир Шећеров
Проф. др Дејан Филиповић
др Бранко Протић
Доц. др Бојан Врачаревић
Доц. др Никола Јоцић
Доц. др Наталија Мирић
Мсц Добрила Судимац Мратинковић
Мсц Милан Радовић
Мсц Стефан Зујић

Београд, октобар 2024. год.

Чланови радне групе:

Слађан Ђимиш
Драган Радосављевић
Александра Драгојевић Ђорђевић
Зоран Јовић
Драган Праштало
Драган Милојевић
Јелена Цветаноска Коцић
Никола Зец
Дејан Костандиновић
Зорица Масловарић
Иван Милутиновић
Александар Јевтић
Миодраг Трифуновић
Ана Цонић
Дејан Гавриловић
Иван Павловић
Бојана Рајкуцић
Наташа Грбовић
Сања Живановић Пајкић
Милош Длбокић
Јелена Јелић
Стеван Драгојевић
Миљан Голубовић
Весна Богојевић
Љубица Радовић
Марко Богдановић

САДРЖАЈ

1. Увод _____	5
Методологија рада _____	6
Плански и институционални оквир _____	7
1. АНАЛИЗА СТАЊА РЕСУРСА, УРЕЂЕНОСТИ И ОПРЕМЉЕНОСТИ ПРОСТОРА ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА ОПШТИНЕ _____	11
Географски положај _____	11
Саобраћајни положај и приступачност _____	12
Туристичко-географски положај _____	13
Природни ресурси општине Бољевац _____	13
Биодиверзитет – флора и фауна _____	19
Стање животне средине општине Бољевац _____	20
Културни ресурси општине Бољевац _____	20
Социо-демографске карактеристике општине _____	28
2. МАТЕРИЈАЛНА БАЗА ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА _____	30
Смештајни капацитети општине _____	30
Саобраћајна, комунална и туристичка инфраструктура у функцији туризма _____	32
Саобраћајна инфраструктура _____	32
Комунална инфраструктура _____	32
Енергетска и телекомуникациона инфраструктура _____	32
Туристичка инфраструктура _____	33
3. АНАЛИЗА И ОЦЕНА СТАЊА ЕКОНОМСКЕ СТРУКТУРЕ _____	35
4. АНАЛИЗА ТУРИСТИЧКОГ ПРОМЕТА _____	39
5. ОЦЕНА ВРЕДНОСТИ ТУРИСТИЧКИХ ПОТЕНЦИЈАЛА _____	43
Туристичка валоризација ресурса општине Бољевац _____	43
Природни ресурси _____	43
Културно-историјски ресурси _____	45
Главни туристички ресурси _____	47
SWOT Анализа _____	50
6. МИСИЈА, ВИЗИЈА И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ БОЉЕВАЦ _____	52
Визија развоја туризма општине Бољевац _____	52
Циљеви развоја туризма _____	52
7. ПОТЕНЦИЈАЛНИ РАЗВОЈНИ ПРАВЦИ ТУРИЗМА ОПШТИНЕ _____	53
8. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ _____	55

1. УВОД

У контексту савремених економских дешавања, геостратешког положаја и процеса придруживања Републике Србије Европској унији, општина Бољевац препознаје туризам као један од кључних фактора свог привредног и друштвеног развоја. У том смислу, ова Стратегија развоја туризма за период 2024–2030. године представља одговор на потребу да се дугорочно дефинише правац развоја и унапређења туристичке понуде, у складу са националним стратешким оквиром који је постављен у Стратегији развоја туризма Републике Србије 2016–2025. године. Планирање овог развоја одвија се у складу са циљевима који су дефинисани на националном нивоу, са фокусом на одрживи туризам, интеграцију природних и културних ресурса и јачање инфраструктурних капацитета.

Основна визија Стратегије је да туризам у општини Бољевац постане значајан мотор локалног развоја, са снажним ослоном на природне и културне ресурсе, укључујући планину Ртањ, Боговинску пећину, историјске споменике и рурална подручја. Стратегија се ослања на принципе одрживог развоја, усклађеног са еколошким стандардима и заштитом природних добара, што је такође у складу са циљевима из Стратегије развоја туризма Републике Србије. У том смислу, кључне активности обухватају унапређење саобраћајне и комуналне инфраструктуре, развој туристичке супраструктуре и повећање капацитета за смештај, посебно у руралним и еко-зонама.

Развојни потенцијал туризма у Бољевцу подразумева изградњу модерних туристичких капацитета и њихово повезивање са постојећим ресурсима, као што су природни паркови, традиционална села и културни споменици. Такође, један од кључних елемената је побољшање туристичке инфраструктуре која ће омогућити лакши приступ и већу доступност туристичких дестинација. Ова стратегија поставља јасне циљеве у погледу унапређења туристичких производа као што су еко-туризам, планинарење, сеоски туризам и културно-историјски туризам, уз истовремено подстицање приватних инвестиција и партнерства јавног и приватног сектора.

У складу са правцима из националне Стратегије развоја туризма, ова Стратегија такође има за циљ јачање конкурентности туристичког сектора кроз интеграцију са локалним заједницама, развој малих и средњих предузећа у оквиру туристичке понуде, као и повећање учешћа локалног становништва у туризму. Од суштинске важности је да се туризам развија на начин који ће сачувати и унапредити природна и културна добра, истовремено подржавајући одрживи економски развој и очување аутентичности локалне заједнице.

Стратегија развоја туризма општине Бољевац предвиђа и активности у циљу дигитализације туристичке понуде, креирања јединственог система електронске евиденције туристичких услуга и побољшања приступа информацијама путем дигиталних платформи. Овакви кораци омогућавају бољу видљивост општине на тржишту и доприносе ефикаснијем пласману туристичких производа. Планиране активности биће праћене мерењем учинка и редовним евалуацијама, што ће осигурати да се постављени циљеви остварују у складу са стратешким правцима развоја туризма на националном нивоу и усклађености са потребама локалне заједнице.

Поред наведених стратешких оквира, овај документ ће осигурати да се мере и акциони планови синхронизују са актуелним Просторним планом подручја посебне намене Специјалног резервата природе Ртањ и Просторним планом општине Бољевац, чиме ће се обезбедити интеграција туристичких иницијатива у шири контекст локалног и регионалног развоја.

Методологија рада

Израда Стратегије развоја туризма општине Бољевац за период 2024–2030. године базирана је на свеобухватном и систематичном приступу који обухвата анализу постојећег стања, оцену ресурса и дефинисање стратешких праваца развоја туризма. Основни принцип методологије укључује инвентаризацију природних, културних и антропогених ресурса, као и процену њиховог потенцијала за туристичку експлоатацију у складу са препорукама Светске туристичке организације (UNWTO).

Прва фаза израде Стратегије укључивала је анализу доступних података из релевантних планских и стратешких докумената, чиме је обезбеђено усаглашавање са законским и стратешким оквиром на националном нивоу. Такође су узете у обзир смернице из националне Стратегије развоја туризма Србије 2016–2025. године како би се локални циљеви ускладили са ширим националним и међународним трендовима у туризму.

Током процеса, примењене су различите технике истраживања и анализе, укључујући SWOT анализу, која је омогућила идентификацију снага, слабости, могућности и претњи по развој туризма у општини. SWOT анализа пружила је јасну слику тренутног стања и могућих праваца развоја, као и потенцијалних препрека које треба превазићи.

Кључни део методолошког приступа био је процес туристичке валоризације ресурса. Овај процес обухватио је анализу специфичности и туристичког потенцијала ресурса, њихову приступачност, изграђеност саобраћајне и туристичке инфраструктуре, као и њихов значај за туристичку понуду општине. Ресурси су оцењивани у распону од 1 до 5, где је оцена 1 означавала ниску, а оцена 5 изузетно високу вредност ресурса за туристички развој.

Методологија такође укључује теренска истраживања и консултације са локалним стручњацима и представницима туристичког сектора. Организовани су интервјуи и групни састанци са релевантним актерима, укључујући локалну самоуправу и приватне инвеститоре, како би се добило свеобухватно разумевање потреба и изазова у туризму.

Поред тога, у методологију су укључени и демографски, социјални и економски показатељи, као и анализа трендова на туристичком тржишту. Овај холистички приступ осигурава да Стратегија одражава реалне потребе и могућности општине Бољевац, узимајући у обзир како локалне специфичности, тако и глобалне туристичке трендове.

Плански и институционални оквир

Правни и плански основ за израду Стратегије представљају релевантна документа на националном али и регионалном нивоу као што су:

Закон о туризму (Сл. Гласник РС, бр. 17/2019) који омогућава локалним самоуправама да у оквиру својих надлежности, утврђених Законом о локалној самоуправи, доносе програме развоја туризма у складу са Националном стратегијом развоја туризма, уз претходно мишљење ресорног Министарства.

Стратегија развоја туризма Републике Србије 2016-2025. године (Сл. Гласник РС, бр. 98/2016) - подручје општине Бољевац и Зајечарског округа представља значајан потенцијал за развој еко-туризма, авантуристичких активности и културног туризма. Посебно се истичу планина Ртањ и Боговинска пећина, које су препознате као кључне дестинације за промоцију и привлачење туриста. Развој туристичке инфраструктуре, као и промоција јединствених природних и културних ресурса, су од великог значаја за овај регион. Инвестиције у смештајне капацитете и активности попут планинарења, спелеологије и еко-туризма су кључни за одрживи раст туризма у овом подручју.

Просторни план Републике Србије 2021-2035. (Нацрт) - Просторно-функцијско структурирање туристичких простора у Србији заснива се на груписању природних и створених туристичких ресурса у примарне и секундарне туристичке просторе. Планина Ртањ, која припада секундарној туристичкој целини, представља планински центар регионалног и потенцијално националног значаја, због валоризованих природних и културних услова. Рангирање планинских туристичких места вршено је на основу промета, валоризације ресурса и близине саобраћајних чворишта, а Ртањ има значајан потенцијал за развој туризма. Подела Србије на шест туристичких зона додатно истиче овај регион као део зоне Источне Србије, погодне за даљу функцијску интеграцију туристичке понуде.

Регионални просторни план Тимочке Крајине (Сл. Гласник РС, бр. 51/2011) - Развој туризма у општини Бољевац, посебно на подручју планине Ртањ и Боговинске пећине, биће заснован на одрживој интеграцији природних ресурса са туризмом као примарном делатношћу, уз циљ привлачења клијентеле из већих урбаних средина и иностранства. Туризам ће деловати као катализатор развоја комплементарних сектора, укључујући пољопривреду, инфраструктуру и малу привреду, истовремено подржавајући заштиту и презентацију природних и културних вредности. Планира се развој планинског, еко, етно и сеоског туризма, са фокусом на целогодишње активности и интеграцију локалних заједница кроз производњу еко-хране и етно-занатских производа. Поред тога, туристичка понуда укључује реновирање смештајних капацитета у насељима и развој спортско-рекреативне инфраструктуре, укључујући трим стазе, бицикличке стазе, параглајдинг полигоне и скијалишта. Комплекс туристичких активности у овом рејону ће подржати дугорочан економски развој региона.

Просторни план општине Бољевац (Сл. лист општине Бољевац”, бр. 10/10) - За развој туризма у општини Бољевац планирани су бројни пројекти који се ослањају на природне и културне ресурсе овог подручја. Општина Бољевац, као део Зајечарског управног округа, има потенцијал да привуче туристе својим богатим природним амбијентом,

нарочито планином Ртањ, која је препозната као туристички центар регионалног и националног значаја. Развојни планови укључују унапређење инфраструктуре за планински туризам, као што су скијалишта, трим стазе, бицикличке стазе, планинарске стазе, и екстремни спортови попут параглајдинга и rump tracking стазе. Такође, предвиђена је изградња смештајних капацитета и реновирање постојећих објеката у насељима у близини туристичких атракција. Боговинска пећина је још једна важна природна атракција која ће се валоризовати кроз туризам, са плановима за развој спелеолошких тура и едукације. Туризам ће се ослањати и на културну баштину, са акцентом на манастире и историјске споменике као што су Манастир Лозица и Манастир Крепичевац. Циљ је да се повећа конкурентност општине као дестинације, а у плану је и повезивање са суседним бањским и планинским дестинацијама, што би допринело интегралном развоју туризма у целокупном региону.

План развоја општине Бољевац 2023-2031.

- Циљеви и мере развоја туризма у општини Бољевац у оквиру овог плана су:
Максимално искоришћавање туристичких ресурса - Планира се унапређење туристичке инфраструктуре и повећање броја туриста кроз изградњу нових и реновирање постојећих смештајних капацитета како у самом насељу Ртањ тако и у Илину, Кривом Виру, Мирову, Малом Извору, Јабланици, Бољевцу, Рујишту и другим местима.
Увођење нових видова туризма - Планира се развој различитих врста туризма, попут еко, спортског и авантуристичког туризма, са фокусом на екстремне спортове као што су параглајдинг и планинарење, посебно на Ртњу.
Промоција културне баштине - Унапређење туристичких садржаја везаних за културне и историјске споменике, попут манастира Лапушња и Лозица, као и промоција етно-туризма и локалних културних манифестација.

Развој руралног туризма - Сеоска подручја са потенцијалом за туризам биће унапређена кроз улагање у инфраструктуру и подстицање производње еко-хране и рукотворина, што ће допринети економском развоју руралних заједница.

Побољшање приступачности и инфраструктуре - Улагања у путну и комуникациону инфраструктуру ради лакшег приступа туристичким дестинацијама, као и унапређење саобраћајне повезаности са већим градовима и туристичким центрима у окружењу.

Поред ових разматрани су и следећи документи:

- Мастер план одрживог развоја руралног туризма у Србији;
- План генералне регулације за насељено место Бољевац;
- План детаљне регулације за насеље Ртањ – општина Бољевац;
- Стратегија одрживог развоја општине Бољевац 2010-2020. година;
- Стратегија развоја урбаног подручја Града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац;
- Средњорочни план општине Бољевац од 2024. до 2026. године.

Кључни актер за развој сектора туризма у општини Бољевац је **Туристичка организација Општине Бољевац** која је основана као јавна установа Одлуком о оснивању Туристичке организације општине Бољевац („Службени лист општине

Бољевац, бр. 6/2006 и 25/2006), уписана у регистар Привредног суда у Зајечару, бр. 5-142 од 02.10.2006. године, и са одредбама Одлуке о усклађивању Одлуке о оснивању Туристичке организације општине Бољевац са Законом о туризму („Службени лист општине Бољевац, бр. 33/2016 и 30/2022).

Туристичка организација општине Бољевац обавља следеће послове у оквиру своје надлежности, а које су утврђене законом:

- 1) Промоције и развоја туризма општине Бољевац;
- 2) Координирања активности и сарадње између привредних и других субјеката у туризму који непосредно и посредно делују на унапређењу развоја и промоцији туризма и на програмима едукације и усавршавања вештина запослених у туризму;
- 3) Доношења годишњег програма и плана промотивних активности у складу са плановима и програмима Туристичке организације и одговарајућим плановима и програмима оснивача;
- 4) Обезбеђивања и унапређивања информативно-пропагандног материјала којим се промовишу туристичке вредности општине Бољевац (штампане публикација, аудио и видео промотивни материјал, онлине средства промоције-интернет презентација, друштвене мреже и пратеће дигиталне активности, сувенири итд);
- 5) Прикупљања и објављивања информација о целокупној туристичкој понуди, туристичком промету на територији општине Бољевац, као и друге послове од значаја за промоцију туризма;
- 6) Организовања и учешћа у организацији туристичких, научних, стручних, културних и других скупова и манифестација;
- 7) Организовања туристичко-информативних центара (за прихват туриста, пружање бесплатних информација туристима, прокупљање података за потребе информисања туриста, упознавање туриста са квалитетом туристичке понуде, упознавање надлежних органа са притужбама туриста и др);
- 8) Управљача туристичког простора;
- 9) Посредовање у пружању помоћи у домаћој радиности и сеоском домаћинству;
- 10) Подстицања реализације програма изградње туристичке инфраструктуре и уређења простора;
- 11) Праћење, анализа и предлагање мера у вези са туристичком сигнализацијом;
- 12) Израде, учешћа у изради, као и реализације домаћих и међународних пројеката из области туризма;
- 13) Припреме и прикупљање података, састављање упитника, анализа и других информација;
- 14) Пружање стручне помоћи и инструкција учесницима туристичке понуде;
- 15) Праћење, анализа и предлагање мера у вези са износом и наплатом боравишне таксе;
- 16) Послови на стицању сопственог прихода, у складу са Законом;
- 17) Друге активности у складу са Законом, оснивачким актом и Статутом.

Табела 1. Кључни актери у туризму

Сектор	Локални ниво	Регионални ниво	Национални ниво
Јавни	Локална самоуправа	Регионална агенција за развој Источне Србије	Министарство туризма и омладине
	Туристичка организација Општине Бољевац	Зајечарски управни округ	Туристичка организација Србије
	Културно-образовни центар Бољевац	Регионална привредна комора Зајечар	Министарство културе
	ШГ „Тимочке шуме“ Шумска управа Бољевац	Шумско газдинство „Тимочке шуме“	ЈП Србијашуме
	Јавна установа за спорт Бољевац	Зајечарски управни округ	Министарство спорта
	ЈКП „Услуга“ Бољевац		ЈП Путеви Србије, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
	СШ „Никола Тесла“ Бољевац	Школска управа Зајечар	Министарство просвете
	Месне заједнице	Зајечарски управни округ	
			Завод за заштиту природе
Приватни	Хотели/хостели, туристичке агенције и сва СТД-а на територији општине Бољевац	Туристичке агенције и туроператори; Медији	Туристичке агенције и туроператори; Медији
Цивилни	Организације цивилног друштва и друга удружења грађана у области културе, спорта, туризма (Спортски савез општине Бољевац, Горска служба спасавања, Црвени крст Бољевац, ПК Шиљак, Ловачко удружење Бољевац, „Нова алтернатива“, „Етно Боговина“, „Етно клуб“ Подгорац, „Мировштица“ и др.).	Организације цивилног друштва и удружења грађана	Организације цивилног друштва и удружења грађана

1. АНАЛИЗА СТАЊА РЕСУРСА, УРЕЂЕНОСТИ И ОПРЕМЉЕНОСТИ ПРОСТОРА ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА ОПШТИНЕ

Географски положај

Општина Бољевац, смештена у источном делу Србије, заузима повољан географски положај који пружа значајне могућности за одрживи развој. Овај положај је дефинисан кроз различите природне и антропогене факторе, као и специфичности географског простора, што општину Бољевац чини важном тачком за планирање и развој у области туризма, пољопривреде и одрживог управљања ресурсима.

Општина Бољевац, као део Зајечарског управног округа, заузима стратешку локацију у Источној Србији, покривајући површину од око 828 km². Њен географски положај карактерише планина Ртањ, једне од најзначајнијих природних знаменитости Србије, што овај регион ставља у центар пажње како домаћих, тако и страних туриста. Планина Ртањ, висока 1.565 метара, представља не само природни ресурс од велике важности, већ и симболички и туристички оријентир који привлачи бројне посетиоце захваљујући својој специфичној пирамидалној структури и мистичним причама које је окружују.

Слика 1. Положај општине Бољевац

(Извор: https://de.wikipedia.org/wiki/Op%C5%A1tina_Boljevac)

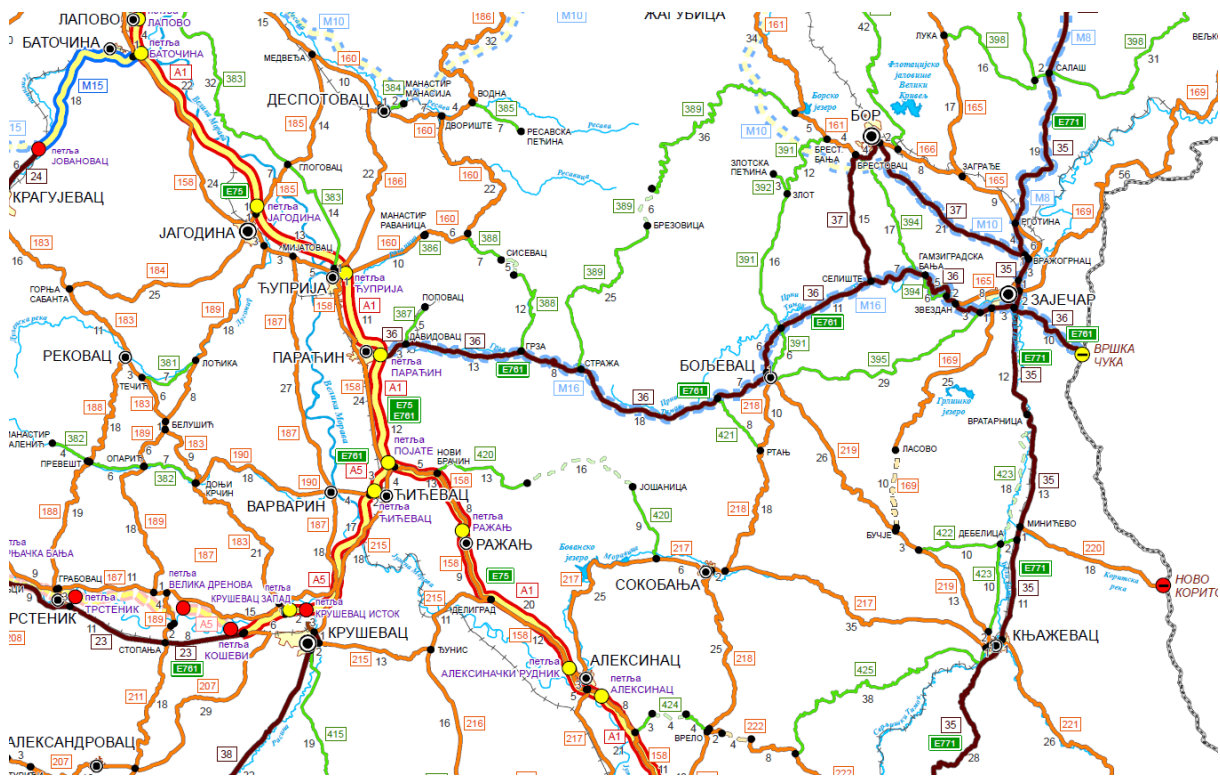
Географски положај Бољевца одликује и разнолика морфолошка структура – од брдовитих предела на северу, који су повољни за пољопривреду и сточарство, до планинских масива на југозападу, где се налази планина Ртањ. Таква топографска разноликост омогућава развој различитих привредних грана, али и ствара предуслове за формирање разноврсних туристичких производа у складу са принципима одрживог развоја.

Климатске карактеристике општине Бољевац су умерено континенталне, са израженим сезонским осцилацијама које могу позитивно утицати на развој туризма током целе године. Хладне зиме пружају потенцијал за развој зимских спортова и рекреације, док

летњи месеци омогућавају пешачење, планинарење и еко-туризам. Таква климатска разноликост отвара простор за планирање активности које могу привући туристе у различитим годишњим добима, што је значајан фактор за одрживи развој туризма.

Саобраћајни положај и приступачност

Саобраћајни положај општине Бољевац представља један од кључних фактора у планирању развоја ове општине. Бољевац је повезан са значајним регионалним и националним саобраћајним коридорима, што омогућава добру приступачност за туристе, али и за локално становништво. Најзначајнија саобраћајна артерија је државни пут IB реда бр. 36 Параћин – Зајечар који повезује општину са главним путним правцима Београд – Ниш – Софија, Зајечар – Видин и Зајечар – Ниш. Ови путеви представљају важне транзитне коридоре који пролазе кроз источну Србију, а које Бољевац користи као везу за транспорт људи и робе, као и за повећање протока туриста.

Слика 2. Саобраћајне везе и правци
(Извор: ЈП Путеви Србије)

Иако је Бољевац повезан са великим регионалним центрима као што су Ниш, Зајечар и Параћин, постоје изазови у унапређењу саобраћајне инфраструктуре, посебно када је у питању локална и регионална повезаност. Одрживи развој саобраћајне инфраструктуре мора бити кључни елемент стратешког планирања, како би се повећала ефикасност, безбедност и приступачност туристичким атракцијама, али и смањено негативан утицај на животну средину.

Посебну пажњу треба посветити развоју и модернизацији локалних путева који воде до планине Ртањ и других значајних природних и културних знаменитости. Постојећи путни правци могу бити побољшани у оквиру стратегије развоја туризма која би

укључивала и унапређење јавног превоза, стварање еко-приступачних стаза за пешачење и бициклизам, као и изградњу паркинг зона у непосредној близини главних туристичких атракција.

Унапређење железничке повезаности такође може играти значајну улогу у будућем развоју Бољевца. Железничка мрежа, која пролази кроз оближње градове, има потенцијал да буде интегрисана у шири транспортни систем региона, чиме би се омогућио еколошки прихватљивији и ефикаснији превоз туриста. Поред тога, развој савремене саобраћајне инфраструктуре мора бити усклађен са захтевима одрживог развоја, чиме ће се смањити саобраћајни утицај на осетљиве природне екосистеме.

Туристичко-географски положај

Туристичко-географски положај општине Бољевац одликује се великим потенцијалом за развој одрживог туризма, базираног на природним ресурсима и културном наслеђу. Планина Ртањ доминира туристичком понудом, али не само због своје природне лепоте већ и због културног значаја који има за овај регион. Ова планина је симбол природног богатства, али и изазов за туристичко планирање због потребе за очувањем њене природне вредности и балансирањем са растућим туристичким притисцима.

Ртањ није само природни ресурс, већ и значајан културно-историјски симбол, повезан са бројним легендама и митологијама, што га чини атрактивним за специфичне облике туризма као што су културни и мистични туризам. Ова специфичност захтева пажљиво планирање туристичке инфраструктуре и активности, како би се очувао аутентични карактер простора, али и испунили еколошки стандарди. У том смислу, неопходно је развијати туристичке капацитете који ће подржавати концепт „меког туризма,“ који подразумева минималан утицај на природу и локалну заједницу.

Поред Ртња, значајни туристички ресурси укључују и бројне културно-историјске споменике који сведоче о богатој историји овог краја. Средњовековни манастири, археолошка налазишта и традиционална архитектура представљају важне тачке интересовања за туристе заинтересоване за културни туризам. У том контексту, туристичко-географски положај Бољевца омогућава развој различитих видова туризма, али са фокусом на интеграцију одрживих пракси које ће омогућити дугорочну заштиту и промоцију ових ресурса.

Природни ресурси општине Бољевац

Општина Бољевац располаже бројним природним ресурсима који су важан основ за развој туризма и очување животне средине. Неки од најважнијих природних локалитета су:

1. Планина Ртањ
2. Парк-шума на Ртњу
3. Боговинска пећина
4. Извори и врела
5. Ловишта и риболовне зоне
6. Излетишта

1. Планина Ртањ

Планина Ртањ, са својим врхом Шиљак који се уздиже на 1.565 метара надморске висине, представља један од најупечатљивијих природних феномена у Србији. Ова планина је препознатљива по својој пирамидалној форми, која личи на троводни кров, због чега је често називају „Кровом Србије“. Припада Карпатским планинама, а њен специфичан крашки рељеф са стрмим падинама и дубоким јамама представља природни феномен који привлачи не само љубитеље природе, већ и истраживаче и авантуристе. Северна страна Ртања, са оштрим гребеном, богата је шумама и пашњацима, док су више висине покривене ниским жбуњем и травом. Ово подручје такође обилује изворима питке воде и представља дом бројним ендемичним врстама, попут ртањског чаја (*Satureja Montana*) и ртањске метвице (*Nepeta rtanjensis*), као и строго заштићеним врстама као што је кратконоги гуштер (*Ablepharus kitaibelii*).

Слика 3. Лепоте планине Ртањ
(Извор: <https://tooboljevac.rs/>)

Ртањ је богат биолошким и геоморфолошким разноликостима, са шумама бора и букве које се простиру до висине од 900 метара, док више делове планине карактеришу лековите биљке попут мајчине душице, нане и шипурка. Ова природна разноврсност чини Ртањ веома значајним ресурсом за еко-туризам, планинарење и истраживање природе. Посебно је познат по афродизијачкој трави од које се прави чувени ртањски чај. Ртањ представља природни драгуљ Србије, стављен под заштиту као специјални резерват природе, који са својим изузетним естетским и еколошким вредностима доприноси развоју туризма у овом делу земље.

2. Парк-шума на Ртњу

У периоду између два светска рата, парк-шуму на Ртњу уредио је и прилагодио породичним потребама тадашњи власник рудника „Ртањ“, Јулиус Минх, аустријски Јеврејин. Овај простор од око 40 хектара био је пажљиво осмишљен, са преко 3.000 засађених ружа, тако да су биљке прикривале колосек којим је пролазио угаљ. Парк је имао свог вртлара који је водио бригу о биљкама, стазама и општој уређености простора. Унутар парка, породица Минх изградила је више објеката, естетски уклопљених у

природни амбијент, при чему је њихова кућа била смештена на самом улазу у парк. Највреднији објекат био је „Розаријум“, кружна камена грађевина са стакленом куполом обрасла ружама пењачицама. Породица је, путујући по свету, доносила ретке биљке, чиме је парк постао познат, не само по вегетацији, већ и по занимљивим објектима. Данас је „Розаријум“, окружен тисама, једна од највећих атракција за посетиоце Ртња. Поред њега, у парку су постојали стаклена башта и чесма, као и простори за дружење рудара, попут зидане куглане.

3. Боговинска пећина

Боговинска пећина, заштићено природно добро III категорије (под заштитом од 1974. године), једна је од најдужих пећина у Србији, са дужином преко 6.000 метара. Налази се на источном ободу Јужног Кучаја, у атару села Боговина, на удаљености од 12 километара од Бољевца, 62 километара од Параћина и око 220 км од Београда. Пећина представља један од најлепших природних бисера општине Бољевац. У 2008. години започето је уређење пећине за туристичке посете, по пројекту професора др Раденка Лазаревића. Уређено је 540 метара стазе, подигнуте изнад речног корита, што омогућава несметан приступ најлепшим дворанама пећине.

Међу дворанама, својом лепотом и богатством пећинског накита издвајају се четири посебне:

- **Рударска дворана:** налази се на тераси са десне стране речног канала и посвећена је боговинским рударима.
- **Концертна дворана:** са северним зидом обложеним импресивним украсима и куполом, ова дворана делује свечано и импозантно, због чега је добила назив по својој изузетној акустичности, што омогућава организовање музичких и литерарних догађаја.
- **Дворана Киклопа:** богата сталагмитским формацијама, са централним Киклопима који су дворани дали име, као и украсним сталагмитом названим „Влашка млада“.
- **Хајдучка дворана:** названа по сталагмиту високом 10 метара, који симболизује Хајдук Вељка, а поред њега се налази фигура његове верне сапутнице Чучук Стане.

Поред ових, у уређеном делу пећине постоји још десетак дворана богато украшених пећинским накитом, међу којима се издвајају: Кристални светлуцајући слапови, Чегар, Невеста и Палисада. Боговинска пећина је драгуљ природне баштине који привлачи како туристе, тако и истраживаче.

Слика 4. Боговинска пећина
(извор: <https://tooboljevac.rs/bogovinska-pecina/>)

4. Извори и врела

Планина Ртањ је састављена од кречњака, а у свом горњем делу је безводна. Први извор се налази на око 800 метара надморске висине, изнад самог туристичког насеља Ртањ. Подножје Ртања је богато издашним изворима чисте воде. Најзначајнији међу њима је **извориште Црног Тимока (Пећура)** у селу Криви Вир, док се недалеко налази и врело Бук, поред цркве Лозице. Врело Радованске реке се налази изнад села Јабланица, у близини снажног извора крај средњовековног манастира Крепичевац. У близини села Луково налазе се два снажна извора, поред манастира Лапушња. На источној страни планине Ртањ је село Илино са јачим врелом, а на северној страни у самом подножју налази се Мировско врело (извориште реке Мировштице), одакле се пијаћом водом снабдевају град Бољевац и околна села. Ови извори напајају потоке и речице које се уливају у Црни Тимок или реку Арнауту, која протиче кроз Бољевац.

Слика 5. Извор Црног Тимока (Пећура) код села Криви Вир
(извор: <https://tooboljevac.rs/>)

Криви Вир, поред природних лепота има бројне изворе чисте планинске воде. Највећи извор налази се у самом селу на почетку Црноречке котлине где извире река Црни Тимок. Комплекс извора зове се **Пећура** и обухвата два извора који нису међусобно повезани. Главни извор, са константним дотоком воде, налази се на почетку Пећурске клисуре, док је други, мањи, извор близу остатака некадашње воденице и пресушује током лета (Слика 5). Низводно, поред друге старе воденице, почиње низ од десетак извора топле воде, од којих је највећи Врело. Температура воде у Пећури је 7-8°C, док је вода из ових извора топлија, са температуром од 21-22°C. Пећура, са својим стрмим, растињем обраслим странама, пружа посетиоцима непоновљив осећај лепоте, нарочито у пролеће када све озелени и процвета, остављајући на многе незабораван утисак.

5. Ловишта и риболовне зоне

Општина Бољевац на својој територији има ловиште отвореног типа „Црни Тимок“. богато разним врстама дивљачи, а постоји и приватно ловиште „Брезовица“. Гајене врсте дивљачи су: европски јелен, дивља свиња и срна, за које су изграђене високе топле затворене чеке. У понуди је лов на јелена, дивљу свињу, срну, зеца и лисицу, али и на предаторе, вука и шакала. Од пернате дивљачи може се ловити фазан, препелица, и шљука. На површини од око 46.000 хектара ловне површине, доминира нетакнута природа, где љубитељи лова могу остварити своје ловачке снове.

На обронцима Брезовице чести су сусрети љубитеља природе и са дивљим коњима. Такође, на територији општине се налази и више река са пастрмским ревирима, за пецање ове аутохтоне врсте рибе по систему „ухвати и пусти“. Прелепа природа и богатство које нуди, никога не може оставити равнодушним.

6. Излетишта

Територија општине Бољевац богата је и излетиштима која привлаче посетиоце ради одмора и рекреације. Најпознатији су већ поменути **парк „Розаријум“** и **Светилиште „Врело“**, које се налази у насељу Ртањ и које представља јединствену локацију познату по својој изузетној енергетској снази. Ово место, је кроз историју служило људима за побољшање стања организма и пуњење позитивном енергијом, одакле и потиче назив „Светилиште“. У оквиру локације налази се тродимензионална пирамида која подсећа на саму планину Ртањ. Научна испитивања, која су спроведена од домаћих и страних стручњака, потврдила су да је ово место веома снажно енергетско поље са континуираним променама енергетских струјања на Ртњу. Сматра се да боравак од најмање 20 минута унутар кружне стазе у Светилишту има благотворно дејство на људски организам. Док врх Ртња, Шиљак, углавном упија енергију, Светилиште је место које је зрачи. Иако постоји више таквих енергетских тачака на Ртњу, ово је једино које је научно истражено.

Слика 6. Розаријум на Ртњу

Слика 7. Пирамида на Врелу

Излетиште код Боговинске пећине је јединствена пећинска атракција, а излетиште Пећура у Кривом Виру на извору Црног Тимока, представља идеално место за уживање у природи. Село Илино нуди поглед на врело из камена и Етно кућу као поглед на традиционални живот овог краја. Изворишта Мировштице је одлично за љубитеље нетакнуте природе, док Грозничевац код Јабланице, Ваља Рнж и Фундоњ у Подгорцу пружају одличне услове за рекреацију у природном окружењу. Такође, Марков камен који се налази поред самог државног пута II Б реда бр. 395, Бољевац – Зајечар, у атару села Валакоње обавијен је локалним легендама. Према народном предању, камен је везан за Марка Краљевића јер су на њему видљиви отисци копита његовог коња Шарца и ногу сокола, што даје културну и историјску димензију овој локацији.

Сва ова излетишта доприносе богатој понуди општине Бољевац, како за љубитеље авантуре, тако и за оне који траже мир и духовну инспирацију у природи.

Биодиверзитет – флора и фауна

Сложена геолошка грађа и различити геоморфолошки облици Ртња условили су развој флоре и вегетације, нарочито шумске вегетације, изразите специфичности. Испод самог врха Ртња присутне су буково-јелове шуме које представљају ретку појаву у овом делу Србије. На највећем делу подножја планине Ртањ и на отвореним стаништима развијају се термофилне шуме и шибљаци храстовог појаса. На влажнијим падинама развијене су мезофилније букове, па чак буково-јелове шуме, које се јављају на већим надморским висинама. Пашњачке фитоценозе велике флористичке разноврсности, са присуством ендемичних и реликтних врста, представљају један од најкарактеристичнијих центара диверзитета источне Србије.

Према прелиминарним истраживањима, у флори Ртња заступљено је готово 18% васкуларне флоре Србије, односно 644 таксона. Ртањ је станиште изузетно ретке и ендемичне врсте ртањска метвица - *Nepeta rtanjensis*, затим заштићених врста: *Lilium martagon* (шумски љиљан), *Orchis simia* (каћунак мали) и *Prunus tenella* Batsch (степски бадем), а од лековитих врста издваја се и ртањски чај - *Satureia kitaibelii*. Присутне су и строго заштићене природне врсте у флори Србије, а то су:

- *Ramonda serbica* Pančić (српска рамонда) и
- *Nepeta rtanjensis* (ртањска метвица).

Ртањ је станиште великог броја врста птица. За сада је евидентирано 89 врста. Готово половина евидентираних врста (45%) заштићене су као строго заштићене врсте, док су 93% (83 врсте) гнездарице. У фауни сисара планине Ртањ посебно се истиче фауна слепих мишева, са регистрованих 20 врста, што чини 2/3 укупног броја регистрованих врста слепих мишева у Србији, а значај планине Ртањ огледа се и у присуству великог, малог и јужног потковичара, који су на листи глобално угрожених врста слепих мишева.

Водотокови подножја планине Ртањ значајни су због присуства аутохтоних врста риба (поточна пастрмка, поточна мрена, кркуша и др) а подручје планине Ртањ је и значајно станиште водоземаца и гмизаваца. Истовремено, степска станишта Ртња представљају нови локалитет у распрострањењу строго заштићене врсте кратконог гуштера (*Ablepharus kitaibelii*) на територији Србије.

Подручје Специјалног резервата природе „Ртањ“ налази се у обухвату националне еколошке мреже као еколошки значајно подручје, затим *EMERALD* подручје значајно за очување европске дивље флоре и фауне на основу Бернске конвенције. Од осталих међународних система заштите, „Ртањ“ је издвојен као подручје од међународног и националног значаја за заштиту птица – ИВА подручје (*Important Bird Areas*), међународно значајног подручја за биљке ИРА (*Important Plant Areas*) и одабрано подручје за дневне лептире – РВА подручје (*Prime butterfly Area*).

Стање животне средине општине Бољевац

Територија општине Бољевац припада подручју очуване животне средине. Водотоци представљају јединствену хидрографску мрежу која има изразито висок квалитет, који је у мањој мери нарушен неадекватним одлагањем отпада, а затим и другим људским активностима, везаним најпре за насељена места. Квалитет ваздуха на територији општине Бољевац може се оценити као добар. Захваљујући очуваној животној средини и релативно ниском степену загађености, општина има добар земљишни потенцијал и највећи проценат пољопривредног земљишта у општини припада категорији чистих земљишта. У коришћењу простора доминирају природни и делимично измењени предели. Подручје општине карактеришу предели препознатљивог изгледа са значајним природним, биолошко-еколошким, естетским и културно-историјским вредностима, као резултат интеракције природе и традиционалног начина живота локалног становништва. Отпад који се генерише у насељима је комунални отпад а пољопривредна структура сеоских насеља генерише одговарајуће врсте отпада који настаје у процесу делатности везаних за пољопривреду. Концепција заштите животне средине заснива се на усклађивању потреба развоја и очувања, односно заштите његових ресурса и природних вредности на одржив начин. То подразумева постављање заштите животне средине као оквира целокупног планског развоја и планска решења којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја, а увећавају позитивни утицаји.

Културни ресурси општине Бољевац

Општина Бољевац такође поседује богато културно-историјско наслеђе које обухвата споменике, манастире и музеје. У наставку следи проширени списак културних ресурса са описом:

1. Манастир Крепичевац
2. Манастир Лапушња
3. Манастир Лозица
4. Храм Светог Пророка Илије у Бољевцу
5. Завичајна кућа Љубинке Савић-Граси
6. Музеј „Тимочке буне”
7. Осман-бегова чесма

1. Манастир Крепичевац

Манастир Крепичевац налази се северно од села Јабланица, на удаљености од 4 km, у живописном пределу Радованске реке. Изграђен је почетком XV века, у време када су на простору Тимока и Мораве подизане скромне задужбине. Манастир је зидан од камена и омалтерисан. Реч је о малој, једноставној грађевини без кубета. Иако је био живописан, сачуване су само мање површине живописа, највише у припрати, где се лево од улаза налази ктиторска композиција. Остали сачувани делови фресака налазе се у олтару и наосу. Манастир има зидани иконостас са неколико сачуваних икона: Христос, Богородица, Свети Јован и Благовести. Овај манастир је познат по својој духовној важности и историјској вези са средњовековним српским државама. Посебно је популаран међу посетиоцима који траже верски туризам и истражују духовно наслеђе региона.

2. Манастир Лапушња

Манастир Лапушња, један од најстаријих у овом крају, налази се у атару села Криви Вир и посвећен је преносу моштију Светог оца Николаја. Данас је Лапушња у полусрушеном стању, али је некада представљала значајну знаменитост. Црква манастира Лапушња била је катедрала за целу околину, у којој је стално боравио епископ. Први пут се помиње у турским пописима из 1455. године, што указује на то да је на месту садашње цркве постојала старија, вероватно из XIV века, која је касније порушена. Манастир има тролисну основу са високим кубетом које доминира целокупном грађевином, а изграђен је по узору на сакралне грађевине Моравске школе. Од живописа је делимично сачувана ктиторска композиција, на којој су приказани војвода Радул и кнез Богоје, који држи модел цркве, заједно са својим супругама, Наталијом и госпођом Маром. Манастир је активно деловао до краја XVII века, а његова архитектура и историјски значај чине важан део културног наслеђа. Природно окружење манастира такође привлачи туристе који желе да истраже ову историјску локацију.

3. Манастир Лозица

Манастир Лозица, посвећен Светом Архангелу Гаврилу, налази се у подножју Ртња, 3 километра од села Криви Вир. Иако је недовољно истражен, први пут се помиње у турском попису из 1455. године, а претпоставља се да је сазидан у XV веку. Прва обнова извршена је 1680. године, а друга 1850. године. У новије време, поред манастира је изграђен трем, а у плану је изградња конака. По старом гробљу иза објекта закључује се да је ту био мушки манастир. Јак извор питке воде у близини додатно доприноси живописности ове локације. Смештен у прелепом природном амбијенту, манастир Лозица представља духовни центар са значајном историјском вредношћу, познат по аутентичној архитектури и мирној атмосфери која привлачи вернике и туристе.

Слика 8. Манастири Лозица (лево), Лопушња (у средини) и Крепичевац (десно)
(извор: <https://tooboljevac.rs/>)

4. Храм Светог Пророка Илије у Бољевцу

Храм Светог Пророка Илије у Бољевцу изграђен је 1861. године, за време владавине Михаила Обреновића, а осликан 1863. године. Ради се о једнобродној грађевини са припратом на западној и олтарском апсидом на источној страни. Зидове цркве и иконостас осликали су Милија и Никола Марковић, отац и син. Храм је грађен у барокном стилу, по узору на Саборну цркву у Београду.

Слика 9. Храм Светог Пророка Илије у Бољевцу
(Извор: <https://tooboljevac.rs/>)

Поред ових верских објеката треба поменути још и цркве Светих мученика Макавеја у Мирову, цркву Свете Тројице у Сумраковцу, Храм Свете Петке у Оснићу, цркву рођења пресвете Богородице у Лукову, цркву Сошествија Светог духа у Подгорцу и цркву Свете Тројице у Врбовцу.

5. Завичајна кућа вајарке Љубинке Савић-Граси

Завичајна кућа вајарке Љубинке Савић-Граси, саграђена крајем XIX века, припадала је породици Савић до 1926. године, када је продата Општини Илинској. Потпуно је реконструисана и од септембра 2009. године претворена у културно-историјски центар посвећен овој знаменитој уметници. Кућа омогућава посетиоцима да се упознају са њеним уметничким опусом, као и са локалном историјом и културом. Љубинка Савић – Граси, рођена 1922. године у селу Илино код Бољевца, оставила је значајан траг у српској уметности кроз своје скулптуре и дела, која су сада изложена у њеној родној кући.

Слика 10. Завичајна кућа Љубинке Савић-Граси
(Извор: <https://tooboljevac.rs/zavicajna-kuca-vajarke-ljubinke-savic-grasi/>)

6. Музеј „Тимочке буне“

Музеј „Тимочке буне“ се налази у центру Бољевца и отворен је 1983. године, на стогодишњицу Буне, у згради старе апсане. Ова зграда, изграђена шездесетих година XIX века, током Буне је коришћена за затварање побуњеника из бољевачког краја. Реконструисана је и прилагођена музејској намени, а 15. маја 1980. године проглашена је спомеником културе. Конзервацију и рестаурацију апсане извршио је Завод за заштиту споменика културе у Нишу. У музеју се налази стална поставка (оружје, документа и предмети из тог периода), која прати догађаје и личности везане за период пред Тимочку буну, као и за време и непосредно након Буне, осамдесетих и деведесетих година XIX века што га чини важним културним ресурсом у промовисању историје овог краја.

Слика 11. Део поставке у музеју „Тимочке буне“
(Извор: <https://tooboljevac.rs/muzejtimockebune/>)

7. Осман-бегова чесма

Ова чесма, која се налази у самом центру Подгорца представља важан историјски и културни споменик из османског периода. Осман-бегова чесма је значајна за разумевање архитектонског наслеђа овог краја и сведочи о присуству Османлија у региону. Њена архитектура је типичан пример османског стила, а вода која тече са чесме сматра се лековитом, због чега је посећују локални мештани и туристи.

Слика 12. Осман-бегова чесма
(Извор: <https://www.kocboljevac.org.rs/index.php/85>)

Културно-уметничке и историјске манифестације

Општина Бољевац је препознатљива по бројним **манифестацијама** и изложбама које окупљају љубитеље природе, културе, традиције, спорта и гастрономије. Ове манифестације не само да промовишу локалну културу и обичаје, већ и значајно доприносе развоју туризма у овом крају. Неке од најзначајнијих манифестација које се организују у општини су:

1. „Црноречје у песми и игри“

Манифестација „Црноречје у песми и игри“ је један од најважнијих културних догађаја у општини Бољевац, са дугом традицијом која слави народну музику, фолклор и обичаје Црноречја. Ова манифестација окупља велики број учесника, укључујући фолклорне ансамбле, певачке групе и инструменталисте из различитих делова Србије и региона. Поред сценских наступа који укључују песме и игре специфичне за овај крај, манифестација пружа прилику за представљање традиционалних заната, народних ношњи, као и гастрономије кроз изложбе и етно-пијаце.

Такође, организују се радионице за млађе генерације са циљем очувања и преношења народне традиције, док пратећи програми укључују изложбе фотографија, ручних радова и уметничких предмета карактеристичних за овај регион. Манифестација се у организацији Културно-образовног центра Бољевац и Туристичке организације општине Бољевац, одржава сваке године у јуну месецу, а њен главни циљ је очување и промоција нематеријалне културне баштине Црноречја, уз привлачење туриста и љубитеља традиционалне културе.

2. „Маркови дани“

Културна манифестација која се одржава у селу Валакоње Буково и која окупља велики број фолклорних група и друштава из општине Бољевац и околине, а врло често су присутни и гости из иностранства (Румуније, Бугарске, Македоније и др.). Одржава се сваке године у дворишту основне школе и укључује богат културно-уметнички програм који обухвата фолклорне наступе, музичке догађаје и приказе традиционалних заната и вештина. Посебан акценат се ставља на представљање легенди и причама о Марковом камену и Марку Краљевићу, што ову манифестацију чини јединственом по садржају и духовном значају за локалну заједницу.

3. Сабор дечијег народног стваралаштва „Илинско врело“

Сабор дечијег народног стваралаштва „Илинско врело“ одржава се у комплексу Завичајне куће Љубинке Савић – Граси и Етно – едукативног центра и окупља децу узраста од 6 до 15 година. Ова манифестација има едукативни карактер и пружа младима прилику да кроз песму, игру и рукотворине представе и очувају културно наслеђе свог краја. Главни циљ Сабора је усмеравање деце ка очувању традиције својих предака, као и подстицање развоја правих система вредности. „Илинско врело“ је веома цењен догађај у локалној заједници и игра кључну улогу у преношењу нематеријалне културне баштине на нове генерације.

4. Фестивал алтернативне рок музике „MOUNT OF ARTAN”

Фестивал алтернативне рок музике „MOUNT OF ARTAN“ одржава се сваке године почетком јула у насељу Ртањ, а први пут је организован 2003. године. Овај јединствени музички догађај привлачи љубитеље алтернативне и рок музике из целе Србије и региона, нудећи им непоновљив доживљај у природном амбијенту ове мистичне планине. Фестивал окупља домаће и иностране бендове, промовишући независну музичку сцену. Посебна предност овог фестивала је то што је улаз бесплатан, као и место за камповање на отвореном, што доприноси опуштеној атмосфери и авантуристичком духу догађаја. Поред музичких наступа, фестивал нуди и богат пратећи програм, укључујући уметничке изложбе и радионице, чинећи „MOUNT OF ARTAN“ културно-уметничким догађајем који спаја музику, природу и уметност.

Слика 13. Фотографије са фестивал алтернативне рок музике
(Извор: ТОО Бољевац – Манифестације општине Бољевац)

5. „Света Петка у песми и игри“

Манифестација „Света Петка у песми и игри“ одржава се сваког августа у селу Оснић и посвећена је празнику Трнове Петке, познатом и као Петковица. Овај дан је посебно значајан у народној традицији, јер се верује да на тај дан не треба месити хлеб, прести, прати веш или износити пепео из куће. Манифестација укључује богат културно-уметнички програм а један од главних догађаја је избор најлепше чобанице, што додатно истиче улогу жена у народној традицији. Посебан акценат је на представљању народне ношње, која симболизује културно богатство и историјско наслеђе овог краја. „Света Петка у песми и игри“ привлачи велики број посетилаца и доприноси очувању и промоцији фолклорних обичаја.

6. „Тимочка буна“

Ова манифестација посвећена је сећању на историјски устанак из 1883. године, који је одиграо кључну улогу у борби за слободу. Одржава се у селу Криви Вир и обухвата низ културних и историјских активности, попут предавања, изложби и сценских приказа, са циљем очувања историје и едукације младих. Музеј „Тимочке буне“ игра важну улогу у манифестацији, јер чува експонате и документе из тог периода, подсећајући на хероје који су учествовали у овом значајном догађају.

7. Фестивал влашке и румунске песме и игре

Ова манифестација посвећена је промоцији влашког и румунског културног наслеђа.

Поред поменутих у општини Бољевац одражавају се и многе друге туристичке манифестације и изложбе.

Традиционалне изложбе и манифестације - Традиционалне изложбе „Златне руке Црноречја“, „Дани божура“, „Мајске игре“, „Божихни“ и „8. мартовски вашар“, као и манифестације „Мушка и Женска бекријска забава“ и „Бал рома“ представљају културу и обичаје овог краја.

Слика 14. Вашар у Бољевицу

(Извор: ТОО Бољевац – Манифестације општине Бољевац)

Гастрономске манифестације - „Ртањски котлић“ у Мирову, Фестивал сирева „Кривовирска сиријада“ у Кривом Виру, „Пилићијада“ у Малом Извору, „Ловачки гурманлуци“ у Бачевици, „Гулашијада“ у Боговини, „Чапкано фест у Јабланици, „Рударски котлић“ у Боговини насељу, Етно фестивал „Радост жетве“ у Подгорцу, „Валакоњска купусијада“ у Валакоњу, „Буковска плашинтијада“ у Валакоњу Букову.

Слика 15. Фотографије са гастро манифестације „Ловачки гурманлуци“ Бачевица
(Извор: ТОО Бољевац – Манифестације општине Бољевац)

Спортске манифестације – Турнири у малом фудбалу: Светосавски, Новогодишњи и летњи турнир 4 на 4, „Турнир згиб зона“, Летњи турнир у тенису, Летњи турнир у баскету 3 на 3, „Општинске сеоске олимпијске игре“, „Такмичење у powerlifting-у и обарању руку“, „Турнир у пикаду“, турнир у стоном тенису и др.

Планинарске манифестације - „Божихни успон на Ртањ“, Видовдански успон на Ртањ“, Бамби дечији успон на Ртањ“, „Гарнавица – најлепши поглед на Ртањ“ и „Ртањ вертикал километар – планинска трка“.

Слика 16. Успон на Ртањ

(Извор: ТОО Бољевац – Манифестације општине Бољевац)

Све ове манифестације доприносе богатству културног и спортског живота у општини Бољевац.

Туристи и посетиоци могу уживати у традицији, култури и природним лепотама, чиме се Бољевац позиционира као један од значајних туристичких центара источне Србије.

Социо-демографске карактеристике општине

Према подацима последњег Пописа становништва 2022. године, на територији општине Бољевац, која обухвата 20 насеља, живи 10.184 становника. У односу на претходни Попис из 2011. године забележено је смањење укупног броја становника за око 22%. Број становника који живи у градском насељу Бољевац износи 3.802 становника што чини 37% укупног становништва на територији Општине.

Становништво општине Бољевац већ деценијама карактерише снажна депопулација, узрокована негативним природним прираштајем и интензивним одливом становништва ка већим градовима. У периоду од 1948. до 2022. године, број становника је опао за више од половине, што значајно утиче на демографску структуру и економски развој овог подручја (Табела 2).

Табела 2. Кретање броја становника на територији општине Бољевац 1948-2022.

Насеље	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	2022
Бачевица	1063	999	925	845	739	523	409	344	218
Боговина	1753	2001	2444	2086	1810	1611	1348	1151	908
Бољевац	1082	1259	1400	2288	3289	3926	3784	3333	2894
Бољевац Село	417	486	540	235	338	321	315	277	264
Валакоње	2366	2436	2248	2285	1960	1684	1378	1095	806
Врбовац	892	878	795	598	437	238	190	121	70
Добро Поље	1065	1064	998	917	756	590	415	305	199
Добрујевац	741	719	681	559	437	357	236	158	114
Илино	499	482	921	335	216	178	121	105	95
Јабланица	1164	1161	1086	900	750	541	435	315	184
Криви Вир	2242	2203	1973	1537	1153	802	549	335	215
Луково	1617	1468	1343	1421	1488	1386	704	584	471
Мали Извор	1150	1129	1071	928	830	690	565	455	360
Мирово	615	615	714	512	404	287	183	141	119
Оснић	2112	2252	2190	2107	1985	1668	1340	1125	821
Подгорац	2893	2961	3255	2870	2772	2475	2218	1913	1555
Ртањ	654	650	658	244	168	200	182	120	111
Рујиште	945	949	942	868	743	601	470	335	206
Савинац	624	572	618	588	526	501	365	288	220
Сумраковац	1529	1547	1475	1212	1017	805	642	494	354
Укупно	25423	25831	26277	23335	21818	19384	15849	12994	10184

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова 2022.

Просечна старост становништва 2022. године је била нешто виша у односу на републички просек (43.9) и износила је 46.6 године. У старосној структури највеће учешће имало је одрасло становништво (19-59 година) са 46%, а учешће старог становништва (60 година и више) износило је 38%. Учешће младог становништва (до 19 година) на територији општине кретало се око 15%. Радно способно становништво старости од 15 до 64 године чинило 59% укупног становништва.

У образовној структури становништва доминирају лица са средњим (44%) и основним образовањем (28%), док су лица са вишим и високим образовањем чинила око 11% становништва старијег од 15 година.

Као показатељи социо-економске структуре могу послужити активност и делатност становништва. Према подацима Пописа из 2022. на територији општине Бољевац 3.492 становника (34%) било је активно. Од укупног броја активног становништва 82% је обављало делатност док је око 22% било незапослено.

2. МАТЕРИЈАЛНА БАЗА ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА

Смештајни капацитети општине

Историја смештајних капацитета у општини Бољевац прати развој туризма у овом крају, нарочито у вези са растућом популарношћу планине Ртањ. Током већег дела XX века, туризам је био ограничен углавном на мање локалне посетиоце и истраживаче природе. Са развојем модерне туристичке понуде и порастом интересовања за активни туризам, смештајни капацитети су се почели развијати од 80-их година XX века.

Први мотели и хостели почињу са радом како би одговорили на пораст туристичких посета, нарочито планинарима и љубитељима природе. Посебно значајан објекат је Хостел „Панорама”, који је отворен 1980. године и представља један од првих приватних смештајних објеката у овом делу Србије. Са развојем туризма на планини Ртањ, све више породичних домаћинстава и апартмана у селима у близини планине почело је да нуди смештај.

Током последње деценије, развој туристичких смештајних капацитета је додатно интензивирао, са акцентом на еко-туризам и рурални туризам, што је резултирало бројним сеоским туристичким домаћинствима и малим хотелима. Модерни хотели и апартмани са савременим садржајима, али у традиционалном стилу, сада привлаче све више туриста.

Последњих година, са порастом интересовања за активности на отвореном и планински туризам, отворени су бројни хотели, апартмани и сеоска туристичка домаћинства, који данас представљају окосницу туристичке понуде у региону. Списак свих објеката за смештај туриста са информационом о врсти објекта и укупним бројем лежајева дат је у Табели 3.

Табела 3. Смештајни објекти у општини Бољевац

Р. Б.	Назив објекта	Врста објекта	Укупан број индивидуалних лежаја
1	„Рамонда“ – насеље Ртањ	Хотел	70
2	„Рамонда 2“ – насеље Ртањ	Хотел	100
3	„Етно Балашевић Ртањ“	Хотел	130
4	Вила „Грета“ – насеље Ртањ	Вила	30
5	Смештај „Гмитровић“ – насеље Ртањ	СТД	30
6	Пансион „Радгост“ – насеље Ртањ	СТД	30
7	Вила „Ртањ“ – насеље Ртањ	Кућа	4
8	„Ehinacea“ – насеље Ртањ	Апартман	2
9	„Мала Рамонда“ – насеље Ртањ	Хостел	19
10	„Мала Рамонда 2“ – насеље Ртањ	Хостел	51
11	„Алиби“ – насеље Ртањ	СТД	2
12	Кућа „Радивојевић“ – насеље Ртањ	Апартман	4
13	Вила „Стафини“ – насеље Ртањ	СТД	2
14	„Стојадиновић“ – насеље Ртањ	СТД	30
15	Домаћинство „Миловановић“ – насеље Ртањ	СТД	5
16	„Леп поглед“ – насеље Ртањ	СТД	3

17	„My Place“ - АПАРТМАН 1 - Криви Вир	Апартман	2
18	„My Place“ - АПАРТМАН 2 - Криви Вир	Апартман	2
19	„My Place“ – СОБА - Криви Вир	Соба	2
20	Вила „Јапушња“ - Криви Вир	СТД	11
21	„Ружа ветрова“ - Криви Вир	СТД	2
22	„Ономад“ - Илино	СТД	8
23	„Вилино“ - Илино	СТД	8
24	„Митровић“ - Илино	СТД	4
25	„Ртањски двори“ - Илино	СТД	12
26	Преноћиште "Елиот" - Илино	Апартман	5
27	„Идила под Ртњем“ - Илино	СТД	6
28	Коначиште „Мали Извор“	СТД	9
29	„Ртањска кућица“ - Јабланица	СТД	6
30	„Лозански амбар“ – село Бољевац	СТД	3
31	„Ртањски конак“ - село Бољевац	СТД	12
32	Ловачка кућа „Брезовица“	Ловачка кућа	16
33	Ловачка кућа „Велика Суваја“	Ловачка кућа	6
34	Ловачка кућа Ловачког удружења Бољевац	Ловачка кућа	4
35	„CASA CAMELIA“ - Валакоње	СТД	4
36	„Дуња“ - Оснић	СТД	3
37	Конак „Љубица“	СТД	30
38	„Панорама“ - Бољевац	Хостел	46
39	„Етно село Станојевић“ - Бољевац	СТД	18
40	Вила „Сатуреа“ - Бољевац	СТД	8
41	„Ртањска бајка“ - Бољевац	СТД	9
42	„Катанић“ - Бољевац	СТД	5
43	„Црна река“ - Бољевац	СТД	3
44	Смештај „Јолић“ - Бољевац	СТД	9
45	Кућа „Крањанац“ - Бољевац	Соба	8
46	Смештај „Сибиновић - Соба 1“ - Бољевац	Соба	2
47	Смештај „Сибиновић - Соба 2“ - Бољевац	Соба	1
48	Смештај „Сибиновић - Соба 3“ - Бољевац	Соба	1
49	Смештај „Сибиновић - Соба 4“ - Бољевац	Соба	1
50	Смештај „Сибиновић - Соба 5“ - Бољевац	Соба	3
51.	„Жути ранац 1“ - Бољевац	Апартман	2
52.	„Жути ранац 2“ - Бољевац	Апартман	2
53.	„Лаза Дора“ - Бољевац	СТД	5
Укупно:			792

*СТД – сеоско туристичко домаћинство

Извор: ТО Општине Бољевац 2023. год.

Ова домаћинства нуде разноврсне могућности за смештај, од традиционалних кућа до савремених објеката са модерним садржајима. Сви ови објекти представљају важан део туристичке инфраструктуре општине Бољевац, са разноврсном понудом за све врсте туриста.

Саобраћајна, комунална и туристичка инфраструктура у функцији туризма

Саобраћајна инфраструктура

Развој саобраћајне инфраструктуре у општини Бољевац кључан је за унапређење туристичке понуде и приступачност туристичким дестинацијама посебно планине Ртањ и културних споменика. Државни путеви Параћин – Зајечар и Алексинац – Бољевац обезбеђују laku комуникацију са већим центрима. Планира се даље проширење путне мреже са акцентом на локалне и регионалне саобраћајнице како би се побољшала доступност руралних подручја, у складу са Просторним планом општине Бољевац.

Један од значајних пројеката је рехабилитација пута који повезује Бољевац са околним туристичким атракцијама, укључујући Ртањ и Боговинску пећину. Пројекат је усмерен на побољшање безбедности на путевима и смањење саобраћајних гужви током туристичке сезоне. Планови такође укључују изградњу нових паркинг зона у близини главних атракција као што су видиковци, излетишта и пећина.

Такође, унапређење пешачких и бициклических стаза има важну улогу у плановима, посебно око Ртња, како би се промовисао еко-туризам. Ови инфраструктурни пројекти су део ширег плана за одрживи развој туризма у региону, који ставља нагласак на коришћење природних ресурса и очување животне средине.

Комунална инфраструктура

Комунална инфраструктура у општини Бољевац игра важну улогу у подршци развоју туризма, осигуравајући квалитетну и ефикасну услугу у водоснабдевању, канализацији и управљању отпадом. Један део руралних подручја (оних најближих општинском центру и туристичком насељу Ртањ) сада је повезан на мрежу водоснабдевања, али постоји простор за даља унапређења, нарочито у удаљенијим селима која гравитирају туристичким атракцијама. Планирана је изградња нових постројења за пречишћавање отпадних вода како би се одржала чистоћа река и извора.

Један од главних пројеката у комуналној инфраструктури је побољшање система управљања отпадом кроз програме примарне селекције и рециклаже. Ово ће омогућити ефикасније управљање отпадом и заштиту природног окружења, посебно у осетљивим туристичким подручјима као што су Ртањ и Боговинска пећина. Пројекат укључује и постављање нових контејнера за рециклажу у туристичким зонама¹.

Додатно, стратегија развоја комуналне инфраструктуре укључује унапређење водоводне мреже у селима која су кључна за развој руралног туризма, чиме се омогућава боља инфраструктурна покривеност и обезбеђује стална доступност воде за туристе.²

Енергетска и телекомуникациона инфраструктура

Енергетска инфраструктура у општини Бољевац пролази кроз процес модернизације, с фокусом на побољшање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора

¹ План генералне регулације насеља Ртањ – општина Бољевац и Средњорочни план Општине Бољевац 2024-2026. година.

² План развоја општине Бољевац 2023-2031. год.

енергије. Планови развоја укључују проширење електричне мреже како би се осигурала поуздана снабдевеност електричном енергијом у удаљеним туристичким подручјима, попут планине Ртањ, али и изградњу соларних панела, ветропаркова и других обновљивих извора енергије у складу са принципима одрживог развоја. Кључни пројекти укључују увођење зелених технологија у смештајне и туристичке објекте, што ће додатно допринети укупној енергетској одрживости. Осим тога, унапређење телекомуникационе инфраструктуре, посебно мобилне покривености и интернет веза у руралним деловима општине, има за циљ да олакша комуникацију и омогући дигиталне туристичке услуге, као што су водичи и апликације за посетиоце.

Туристичка инфраструктура

Тренутно стање туристичке инфраструктуре у општини Бољевац показује значајан напредак, али и даље постоје области за унапређење. **Смештајни капацитети** су у добром стању, нарочито у већим објектима који нуде модерне садржаје и могућности за луксузни одмор, док су сеоска домаћинства развијена и привлачна за рурални туризам. Међутим, у руралним подручјима недостају велики капацитети и нека домаћинства нису потпуно опремљена за захтевније туристе, што ограничава могућности за пријем већег броја гостију.

Пешачке и бициклическе стазе, посебно око планине Ртањ, у последњих неколико година бележе развој, али је мрежа стаза још увек недовољно проширена како би задовољила потребе све већег броја туриста који долазе ради активног одмора. Постоје постојеће руте, али је потребно њихово додатно одржавање и уређење како би биле доступније и сигурније.

Туристички и едукативни центри постоје у Илину и насељу Ртањ, док би се изградњом Визиторских центара такође на Ртњу и испред Боговинске пећине додатно унапредила туристичка понуда.

Културно-историјске атракције као што су манастир Крепичевац, Лапушња и Лозица, Храм Светог пророка Илије у Бољевцу као и Осман-бегова чесма у Подгорцу су добро очуване и приступачне, али недостаје боља промоција и интеграција у ширу туристичку понуду. Многи од ових објеката нису у потпуности опремљени за веће туристичке групе или нису довољно медијски промовисани.

У целини, туристичка инфраструктура је солидна и стално се унапређује, али постоји потреба за већим улагањем у саобраћајну приступачност, одрживе енергетске системе и промоцију природних и културних ресурса.

На територији општине Бољевац налазе се значајне установе (Јавна библиотека „Бољевац” и Културно-образовни центар Бољевац) које пружају разноврсне могућности за развој културног туризма и едукације објекти и установе.

3. АНАЛИЗА И ОЦЕНА СТАЊА ЕКОНОМСКЕ СТРУКТУРЕ

Према економској активности, становништво се дели на економски активно становништво (контингент радне снаге) и економски неактивно становништво.

Контингент радне снаге чине запослена и незапослена лица, док у економски неактивно становништво спадају: деца млађа од 15 година, ученици и студенти старости 15 и више година, пензионери, лица са приходима од имовине или инвестиција, лица која се баве производњом добара за потребе свог домаћинства, лица која обављају неплаћене кућне послове у свом домаћинству и остала лица која нису економски активна.

У табелама 4 и 5 приказано је становништво према економској активности за општину Бољевац, као и за Зајечарску област, Регион Јужне и Источне Србије и Републику Србију према два последња пописа.

Табела 4. Становништво према економској активности, попис 2011. године

	Република Србија	Регион Јужне и источне Србије	Зајечарска област	Бољевац
Укупно	7186862	1563916	119967	12994
Активно становништво, свега	2971220	629492	51506	5716
запослени	2304628	457563	40649	4997
незапослени	666592	171929	10857	719
Неактивно становништво, свега	4215642	934424	68461	7278
деца млађа од 15 година	1025278	216593	13785	1557
ученици / студенти	567016	117391	7914	772
пензионери	1628428	372026	32917	3499
лица са приходима од имовине или инвестиција	32134	6881	346	69
лица која обављају само кућне послове у свом домаћинству (домаћице)	599371	141521	7964	919
остала лица	363415	80012	5535	462
Удео активног становништва у укупном становништву (%)	41,3	40,2	42,9	44,0

Извор: према www.stat.gov.rs

Активно становништво у Бољевцу (запослени и незапослени) је опало са 5.716 у 2011. на 3.492 у 2022. год. У Србији и Зајечарском региону су видљиви слични трендови, иако је пад у Зајечарском региону износио 28,8%, а у Србији 5,6%. Смањење активног становништва указује на смањено учешће радне снаге, првенствено због иселјавања, старења или измене образаца запошљавања.

Број запослених у Бољевцу опао је са 4.997 у 2011. на 2.871 у 2022. години, што представља пад од чак 42,5%. Упркос томе, стопа запослености у односу на активно становништво се побољшала, што указује на смањење незапослености, а не само на пад укупне запослености.

Табела 5. Становништво према економској активности, попис 2022. године

	Република Србија	Регион Јужне и источне Србије	Зајечарска област	Бољевац
Укупно	6647003	1406050	96715	10184
Активно становништво, свега	2804521	564368	36699	3492
запослени	2401690	450031	29389	2871
незапослени	402831	114337	7310	621
Неактивно становништво, свега	3842482	841682	60016	6692
деца млађа од 15 година	955452	187977	10816	1103
ученици / студенти	433344	86088	5158	515
пензионери	1592567	359703	32533	3438
лица са приходима од имовине или инвестиција	19125	3894	169	16
лица која се баве производњом добара за потребе свог домаћинства	84129	23146	1612	285
лица која обављају неплаћене кућне послове у свом домаћинству	459344	117412	5945	1055
остала лица	298521	63462	3783	280
Удео активног становништва у укупном становништву (%)	42,2	40,1	37,9	34,3

Извор: према www.stat.gov.rs

С друге стране, незапосленост је пала са 719 на 621 (смањење од 13,6%), што би могло да указује или на мањи број лица која траже посао или на благи економски опоравак. Незапосленост је значајније смањена на националном и регионалном нивоу, при чему је национална незапосленост смањена за 39,6%.

Неактивно становништво у Бољевцу је благо смањено са 7.278 на 6.692. Међутим, у односу на укупну популацију њихов удео се повећавао, како се радно способно становништво смањивало.

Удео активног становништва у укупном становништву Бољевца опао је са 44% у 2011. години на 34,3% у 2022. Овај нагли пад показује да је већи удео људи сада или превише стар, или из других разлога не може да учествује у контингенту радне снаге, наглашавајући демографске и економске изазове са којима се суочавају рурална подручја. Са друге стране, удео активног становништва у Србији је незнатно порастао са 41,3% на 42,2% у 2022. години.

У Бољевцу је број деце млађе од 15 година смањен за 29,1%, са 1.557 у 2011. на 1.103 у 2022. години, што одражава ширу депопулацију и ниску стопу наталитета. Број ученика/студената је такође опао за 33,3%, указујући на даље изазове у области образовања. Насупрот томе, број пензионера је остао релативно стабилан, уз благи пад са 3.499 на 3.438, који упућује на старење становништва.

Удео становника који се ослањају на приходе од имовине или инвестиција је минималан и још више се смањено. Ови подаци указују на малу акумулацију богатства или ограничене могућности за остварење пасивног прихода у Бољевцу.

Дакле, можемо да закључимо да се Бољевац суочава са израженом депопулацијом, смањењем радне снаге и старењем становништва. Ови трендови су израженији него у Србији или у Зајечарском региону. Економска активност је успорена, све мање људи је запослено или тражи посао, и то пре свега због старости или исељавања.

Даље, анализа економске структуре становништва базира се на активном становништву (радна снага).

Делатности се групишу у четири основне групе: примарни, секундарни, терцијарни и квартални сектор економских делатности. Запосленост становништва по секторима делатности битан је показатељ степена економског развоја посматраног подручја. Генерално, земље у развоју и слабо развијени региони имају висок удео активног становништва у примарном сектору, средње развијене у секундарном а најразвијеније земље у терцијарном сектору.

Табела 6. Удео запосленог становништва према секторима делатности, 2022. година (у %)

	Примарни сектор	Секундарни сектор	Терцијарни сектор	Квартални сектор
Република Србија	5,02	29,98	42,11	22,89
Регион Јужне и Источне Србије	7,04	38,03	31,23	23,70
Зајечарска област	11,34	27,72	33,08	27,86
Бољевац	31,56	24,09	24,23	20,12

Извор: према www.stat.gov.rs

У општини Бољевац 31,56% запосленог становништва ради у примарном сектору, што је знатно више него у Србији (5,02%), Јужној и Источној Србији (7,04%) и Зајечарском округу (11,34%). Чињеница да је скоро трећина радне снаге у овом сектору сугерише да је локална економија у великој мери рурална и зависна од ресурса. Иако производња и индустријске активности играју улогу у локалној привреди, у секундарном сектору ради 24,09% запосленог становништва (ниже од регионалног и републичког просека). Сличан удео, 24,23% радне снаге, је запослено у терцијарном сектору. Овај податак указује да су услуге значајно неразвијеније у Бољевцу у поређењу са остатком земље. У кварталном сектору ради 20,12% становништва што је донекле упоредиво са националним и регионалним нивоом.

Дакле, пољопривреда и експлоатација ресурса су доминантни облици запошљавања, индустријске активности су мање изражене него у другим регионима, што указује на нижи степен индустријализације. Услужни сектор је релативно мали и неразвијен, услед све мањег броја становника и ограничене тражње за услугама.

Оваква економска структура указује на економске изазове са којима се Бољевац суочава, укључујући ограничену диверсификацију у производњи роба и услуга, што би потенцијално могло да успорава економски раст и развој у будућности.

Табела 7. Запослено становништво према делатностима, 2022. година

Врста делатности	Република Србија		Регион Јужне и Источне Србије		Зајечарски округ		Бољевац	
	Број запослених	%	Број запослених	%	Број запослених	%	Број запослених	%
Пољопривреда, шумарство и рибарство	28120	1,2	4116	1,1	518	2,1	140	6,4
Рударство	29124	1,3	11367	2,9	1131	4,7	230	10,5
Прерађивачка индустрија	495994	21,5	114863	29,3	5000	20,6	427	19,5
Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	24272	1,1	5493	1,4	342	1,4	35	1,6
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	36171	1,6	8460	2,2	472	1,9	17	0,8
Грађевинарство	122911	5,3	17578	4,5	788	3,3	43	2,0
Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	360206	15,6	54837	14,0	3524	14,5	202	9,2
Саобраћај и складиштење	125725	5,4	17527	4,5	1029	4,2	73	3,3
Услуге смештаја и исхране	88612	3,8	13837	3,5	1409	5,8	125	5,7
Информисање и комуникације	94490	4,1	7997	2,0	290	1,2	20	0,9
Финансијске делатности и делатност осигурања	42297	1,8	4376	1,1	298	1,2	20	0,9
Пословање некретнинама	8210	0,4	639	0,2	30	0,1	0	-
Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	122711	5,3	12609	3,2	724	3,0	35	1,6
Административне и помоћне услужне делатности	111881	4,8	8426	2,2	574	2,4	50	2,3
Државна управа и обавезно социјално осигурање	159189	6,9	22969	5,9	1792	7,4	131	6,0
Образовање	156796	6,8	30122	7,7	1860	7,7	169	7,7
Здравствена и социјална заштита	162305	7,0	32300	8,2	2645	10,9	127	5,8
Уметност, забава и рекреација	40455	1,8	5853	1,5	337	1,4	9	0,4
Остале услужне делатности	44004	1,9	6733	1,7	424	1,7	17	0,8
Регистровани индивидуални пољопривредници	56562	2,4	11613	3,0	1051	4,3	314	14,4
Укупно	2253473	100	380101	100	23189	100	1872	100

 Извор: према www.stat.gov.rs

Бољевац има висок удео запослених у делатностима пољопривреде, шумарства и рибарства (6,4%, у поређењу са 1,2% у Србији). Рударство је такође значајно у Бољевцу, запошљава 10,5% радне снаге, што је далеко више од 1,3% у Србији. Око 19,5% радне снаге запослено је у прерађивачкој индустрији, што је нешто испод националног просека (21,5%). Даље, општина Бољевац има веома висок удео регистрованих индивидуалних пољопривредника (14,4%), далеко превазилазећи национални просек од 2,4%.

Што се тиче услуга смештаја и исхране Бољевац има 5,7% запослених у овим делатностима, што је приближно као у Зајечарском округу и више од републичког просека (3,8%). Постојећа радна снага у овом сектору сугерише да постоје одређене туристичке активности, док значајна радна снага запослена у делатностима које су повезане са туризмом (првенствено у пољопривреди) указује на могуће потенцијале даљег развоја ове привредне гране.

4. АНАЛИЗА ТУРИСТИЧКОГ ПРОМЕТА

Подаци РЗС о туристичком промету укључују број долазака и ноћења туриста. У наредним табелама приказани су број долазака и број ноћења домаћих и страних туриста, као и просечан број ноћења за обе групе, за период 2014-2023. године.

Табела 8. Кретање броја туриста у општини Бољевац, за период 2014-2023. године

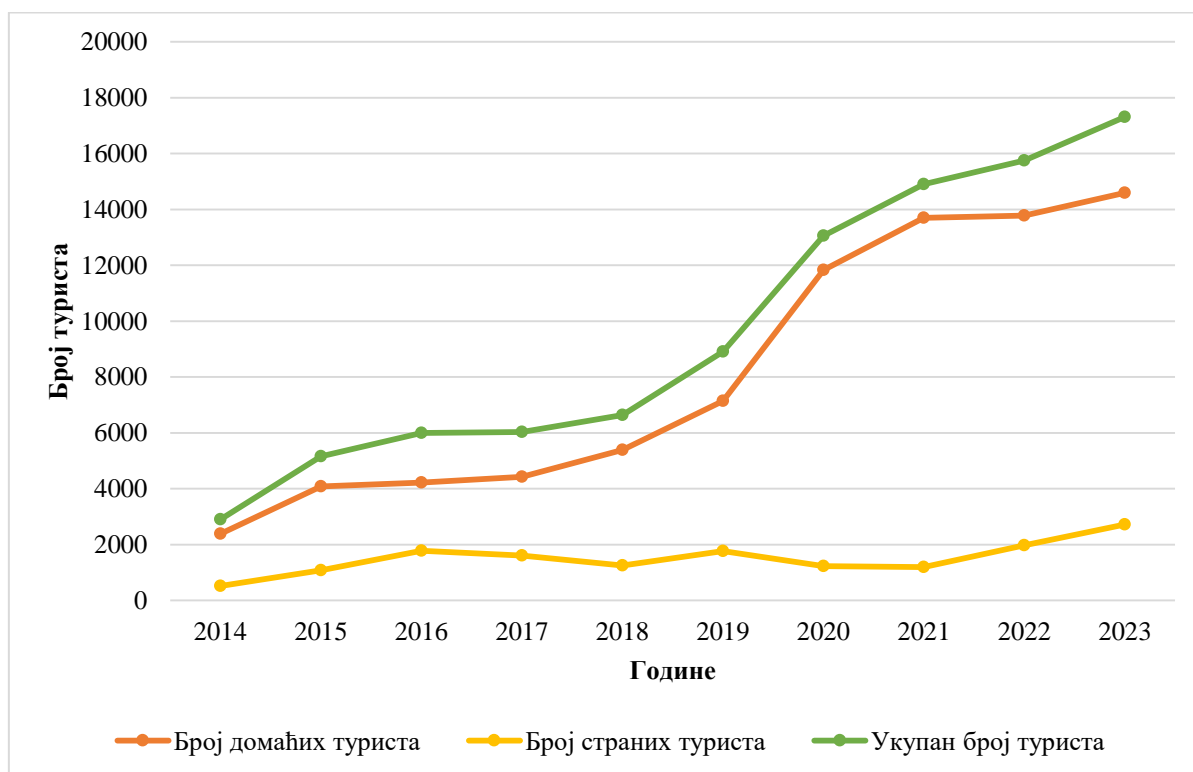
Година	Број домаћих туриста	Ланчани индекси	Број страних туриста	Ланчани индекси	Укупан број туриста	Ланчани индекси
2014.	2383		518		2901	
2015.	4081	171,3	1079	208,3	5160	177,9
2016.	4222	103,5	1775	164,5	5997	116,2
2017.	4433	105,0	1603	90,3	6036	100,7
2018.	5386	121,5	1252	78,1	6638	110,0
2019.	7141	132,6	1764	140,9	8905	134,2
2020.	11826	165,6	1234	70,0	13060	146,7
2021.	13700	115,8	1199	97,2	14899	114,1
2022.	13778	100,6	1977	164,9	15755	105,7
2023.	14598	106,0	2715	137,3	17313	109,9

Извор: према www.stat.gov.rs

Укупан број туриста је значајно порастао са 2.901 у 2014. на 17.313 у 2023. години, тј. општина Бољевац бележи константан раст туризма током протекле деценије. Број домаћих туриста порастао је са 2.383 у 2014. на 14.598 у 2023. Највећи годишњи пораст догодио се 2020. са порастом од 65,6%, највероватније под утицајем ограничења путовања током пандемије COVID 19 што је довело до тога да се све већи број грађана Србије окрене домаћем туризму. Тачније, од септембра 2019. па до маја 2020. године бележи се велики прилив страних туриста након чега долази до оштрог пада који је супституисан домаћим туристима. Почевши од 2014. године, број страних туриста је имао флукуације, али је укупно повећан на 2.715 до 2023. године. Значајан раст се десио

2022. (повећање од 64,9%), што указује на повећање интересовања страних туриста након пандемије. И домаћи и страни туризам наставио је са растом у 2023. години, са повећањем од 37,3% страних туриста и 6% домаћих туриста у односу на претходну годину.

Дакле, анализа броја домаћих и страних туриста указује на снажан и конзистентан раст у сектору туризма Бољеваца, посебно међу домаћим туристима, док инострани туризам такође добија на замаху последњих година.

Слика 18. Кретање броја туриста у општини Бољевац, за период 2014-2023. године

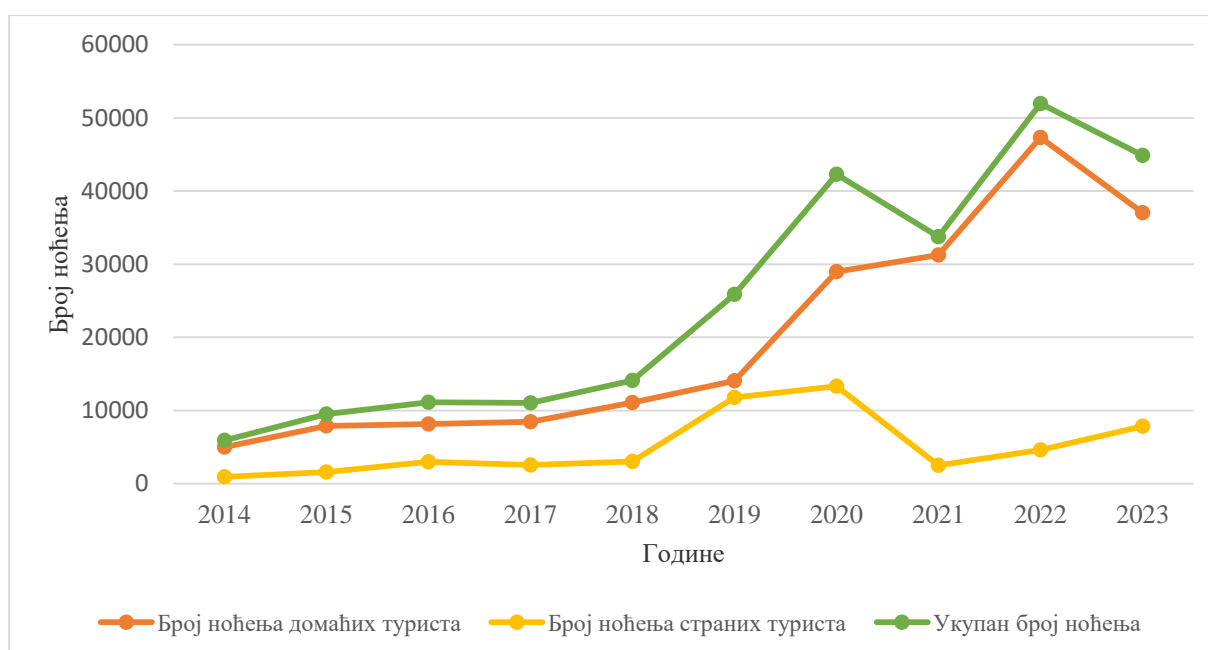
Табела 9. Кретање броја ноћења туриста у општини Бољевац, за период 2014-2023. године

Година	Број ноћења домаћих туриста	Ланчани индекси	Број ноћења страних туриста	Ланчани индекси	Укупан број ноћења	Ланчани индекси
2014.	4997	-	935	-	5932	-
2015.	7900	158,1	1590	170,1	9490	160,0
2016.	8135	103,0	2979	187,4	11114	117,1
2017.	8464	104,0	2566	86,1	11030	99,2
2018.	11074	130,8	3041	118,5	14115	128,0
2019.	14071	127,1	11794	387,8	25865	183,2
2020.	28968	205,9	13332	113,0	42300	163,5
2021.	31249	107,9	2489	18,7	33738	79,8
2022.	47313	151,4	4624	185,8	51937	153,9
2023.	37027	78,3	7860	170,0	44887	86,4

Извор: према www.stat.gov.rs

Ноћења домаћих туриста су значајно порасла у посматраном периоду, са 4.997 у 2014. на 37.027 у 2023. Највећи скок догодио се 2020. године, са порастом од чак 105,9%, вероватно због повећаног обима домаћег туризма током пандемије COVID 19. Међутим, дошло је до уочљивог пада у 2023. за 21,7%. Почевши од занемарљивог обима у 2014. години, број ноћења страних туриста порастао је на 7.860 до 2023. године, показујући снажан раст последњих година. Значајно је да су ноћења страних туриста порасла за 85,8% у 2022. и наставила да расту за 70% у 2023. години. Укупан број ноћења је порастао са 5.932 у 2014. на максимум од 52.937 у 2022. години, са падом на 44.887 у 2023. години, што одражава смањење ноћења домаћих упркос расту броја ноћења страних туриста.

Укратко, док је Бољевац забележио значајан раст и домаћих и страних ноћења између 2014. и 2023. године, 2023. је забележен пад укупних боравака због смањене домаће посете, упркос континуираном расту страних туриста.

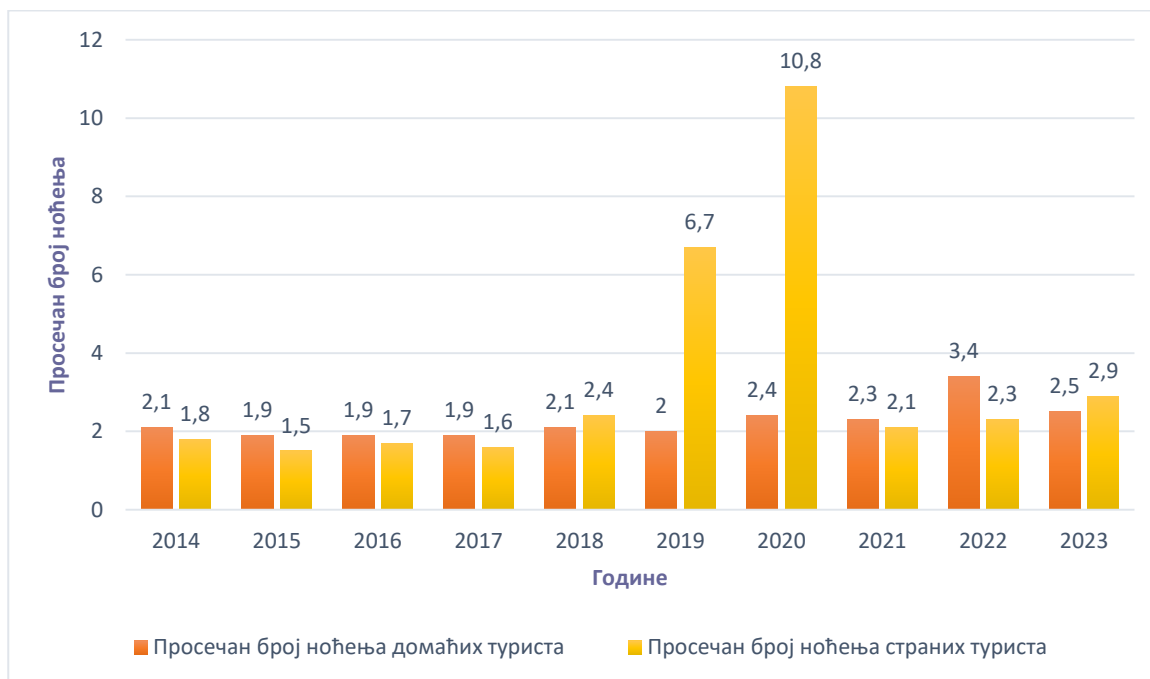
Слика 19. Кретање броја ноћења туриста у општини Бољевац, за период 2014-2023. године

Табела 10. Кретање просечног броја ноћења туриста у општини Бољевац, за период 2014-2023. године

Година	Просечан број ноћења домаћих туриста	Просечан број ноћења страних туриста
2014.	2,1	1,8
2015.	1,9	1,5
2016.	1,9	1,7
2017.	1,9	1,6
2018.	2,1	2,4
2019.	2,0	6,7
2020.	2,4	10,8
2021.	2,3	2,1
2022.	3,4	2,3
2023.	2,5	2,9

Извор: према www.stat.gov.rs

Просечан број ноћења домаћих туриста кретао се између 1,9 и 3,4 ноћења. Достигао је врхунац од 3,4 ноћи 2022. године, пре него што се смањио на 2,5 ноћи 2023. године. Просечан број ноћења страних туриста је генерално био низак, са значајним порастом у 2019. (6,7 ноћења) и 2020. (10,8 ноћења), због значајно дужих боравака одређених група страних посетилаца у претходно истакнутом, специфичном периоду, од септембра 2019. па до маја 2020. године. Међутим, овај тренд се нормализовао у наредним годинама, са 2,9 ноћења у 2023. години.

Слика 20. Кретање просечног броја ноћења туриста у општини Бољевац, за период 2014-2023. године

У циљу добијања потпуније слике о туристичком промету општине Бољевац у наредној табели анализирани су и подаци за остале општине Зајечарског региона, Региона Јужне и Источне Србије, као и Републике Србије за 2023. годину.

Табела 11. Подаци о туристичком промету, 2023. година

	Број туриста			Број ноћења			Просечан број ноћења	
	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни
Република Србија	2058492	2134305	4192797	6858331	5582604	12440935	3,3	2,6
Регион Јужне и Источне Србије	483351	238138	721489	1725816	579171	2304987	3,6	2,4
Бољевац	14598	2715	17313	37027	7860	44887	2,5	2,9
Зајечар	9105	4989	14094	28416	11714	40130	3,1	2,3
Књажевац	14358	4788	19146	54552	10978	65530	3,8	2,3
Сокобања	137428	11718	149146	625485	32304	657789	4,6	2,8

Извор: према www.stat.gov.rs

У 2023. години Бољевац је угостио 17.313 туриста (14.598 домаћих и 2.715 страних), са укупно 44.887 ноћења. Просечан боравак домаћих туриста износио је 2,5 ноћи, а страних 2,9 ноћи. У поређење са регионом Јужне и Источне Србије просечна дужина боравка домаћих туриста у Бољевцу (2,5 ноћи) је краћа од регионалног просека (3,6 ноћи), док се страни посетиоци задржавају нешто дуже у Бољевцу (2,9 ноћи) у односу на регионални просек (2,4 ноћења). Међу дестинацијама које припадају истом округу истиче се Сокобања, популарни бањски град, која далеко надмашује Бољевац са 149.146 туриста и просечно 4,6 ноћења за домаће посетиоце, показујући знатно већи туристички промет и дужи боравак. Остале оближње дестинације попут Књажевца и Зајечара имају нешто већи број туриста и дужи боравак у односу на Бољевац.

Можемо закључити да Бољевац карактерише умерена туристичка активност са све већим бројем страних туриста и просечном дужином боравка, упоредивим са другим регионалним подручјима и просеком за Републику Србију.

5. ОЦЕНА ВРЕДНОСТИ ТУРИСТИЧКИХ ПОТЕНЦИЈАЛА

Туристичка валоризација ресурса општине Бољевац

Туристичка анализа општине Бољевац обухвата процену постојећих природних и културних ресурса у насељима Бољевац, Ртањ, Криви Вир, Илино, Луково и Боговина. Циљ је утврдити ресурсе са највећим туристичким потенцијалом који би могли постати део интегралне туристичке понуде општине. Процес туристичке валоризације укључује оцењивање фактора као што су приступачност, природна и културна вредност, инфраструктурна опремљеност и постојеће туристичке активности. Ресурси се оцењују на скали од 1 (ниска вредност) до 5 (изузетна вредност) како би се идентификовали приоритети за развој туризма.

Природни ресурси

1. Планина Ртањ

- **Природне вредности: 5**
Јединствена пирамидална форма, богатство ендемских врста и изузетан естетски потенцијал чине Ртањ једним од најзначајнијих природних ресурса Србије.
- **Приступачност: 4**
Путеви до планине су солидно одржавани, али је потребно побољшање саобраћајне сигнализације и јавног и приватног превоза.
- **Туристичке активности: 5**
Планинарење, параглајдинг, зимске и летње активности, као и митолошке туре чине Ртањ веома атрактивном дестинацијом.
- **Инфраструктура: 3**
Постојећи објекти за смештај и рекреацију захтевају реновирање, као и изградњу додатних капацитета.
- **Укупна оцена: 4.25**

2. Парк-шума на Ртњу

- **Природне вредности:** 4
Парк-шума је значајан простор за рекреацију и шетње са богатом флором, укључујући и „Розаријум“.
- **Пристапачност:** 4
Пристапачан за пешаке и возила, али је потребно боље обележавање стаза.
- **Туристичке активности:** 3
Ограничена рекреативна понуда у тренутку, али постоји велики потенцијал за еко-туризам и рекреативне активности.
- **Инфраструктура:** 3
Недовољна инфраструктура за већи број туриста, потребно улагање у стазе и објекте.
- **Укупна оцена:** 3.5

3. Боговинска пећина

- **Природне вредности:** 5
Једна од најдужих пећина у Србији, са богатим пећинским накитом и научно значајним екосистемом.
- **Пристапачност:** 3
Пећина је релативно пристапачна, али је потребно побољшање путева и саобраћајне сигнализације.
- **Туристичке активности:** 4
Спелеолошке туре и организовани обиласци су доступни, али је потребно проширити понуду.
- **Инфраструктура:** 3
Постоје делимично уређене стазе, али је потребна даља улагања у туристичку инфраструктуру.
- **Укупна оцена:** 3.75

4. Извориште Пећура

- **Природне вредности:** 4
Значајно извориште чисте планинске воде и природни амбијент од велике вредности.
- **Пристапачност:** 3
Пристап је могућ, али је потребно улагање у путну инфраструктуру како би било доступније за туристе.
- **Туристичке активности:** 3
Могућности за шетње, истраживање извора и еко-туризам, али нема организованих активности.
- **Инфраструктура:** 2
Недостатак инфраструктуре, потребно је улагање у стазе и прилазне путеве.
- **Укупна оцена:** 3

5. Ловишта и риболовне зоне

- **Природне вредности: 4**
Подручје богато дивљачи и рибљим фондом, значајно за развој ловног и риболовног туризма.
- **Пристапачност: 4**
Добра повезаност путевима, али је потребно боље обележавање зона и ловишта.
- **Туристичке активности: 4**
Организовани лов и риболов, али је потребно побољшање пратећих туристичких услуга.
- **Инфраструктура: 3**
Основна инфраструктура је присутна, али су потребна додатна улагања у смештај и пратеће објекте.
- **Укупна оцена: 3.75**

Културно-историјски ресурси

1. Манастир Крепичевац

- **Културне вредности: 5**
Један од најзначајнијих манастира у региону са важним историјским и духовним значајем.
- **Пристапачност: 3**
Путеви до манастира су пролазни, али потребно је улагање у бољу повезаност.
- **Туристичке активности: 3**
Верски и културни туризам је присутан, али може се унапредити кроз организоване туре и радионице.
- **Инфраструктура: 2**
Недовољна инфраструктура за већи број посетилаца, потребно је улагање у прилазне путеве и објекте.
- **Укупна оцена: 3.25**

2. Манастир Лапушња

- **Културне вредности: 4**
Историјски значајан манастир са сачуваним деловима фресака и архитектуре Моравске школе.
- **Пристапачност: 3**
Пут је пролазан, али захтева реновирање ради бољег приступа.
- **Туристичке активности: 3**
Верски туризам је развијен, али су могућности ограничене због стања манастира.
- **Инфраструктура: 2**
Недовољно развијена инфраструктура, потребно је побољшање смештајних капацитета и приступних стаза.
- **Укупна оцена: 3**

3. Манастир Лозица

- **Културне вредности:** 3
Иако има историјски значај, потребна су додатна истраживања и конзервација.
- **Пристапачност:** 3
Локација је пристапачна, али саобраћајна сигнализација треба да буде боља.
- **Туристичке активности:** 2
Туристичке активности су ограничене, иако постоји потенцијал за развој верског туризма.
- **Инфраструктура:** 2
Недовољно развијена инфраструктура, потребно улагање у путеве и објекте.
- **Укупна оцена:** 2.5

4. Храм Светог Пророка Илије у Бољевцу

- **Културне вредности:** 4
Важан верски објекат са барокном архитектуром и значајем за локалну заједницу.
- **Пристапачност:** 4
Добро повезан са центром Бољевца, лако доступан.
- **Туристичке активности:** 3
Верски туризам је присутан, али може се унапредити са више културних дешавања.
- **Инфраструктура:** 3
Постојећи капацитети су задовољавајући, али постоји простор за унапређење.
- **Укупна оцена:** 3.5

5. Завичајна кућа Љубинке Савић-Граси

- **Културне вредности:** 4
Важан културни и уметнички центар, посвећен животу и делу познате уметнице.
- **Пристапачност:** 4
Лако доступна и добро повезана са другим културним објектима у Бољевцу.
- **Туристичке активности:** 3
Организоване изложбе и културни догађаји, али постоји могућност проширења активности.
- **Инфраструктура:** 3
Задовољавајућа инфраструктура, али може се унапредити у погледу додатних садржаја за посетиоце.
- **Укупна оцена:** 3.5

6. Музеј „Тимочке буне”

- **Културне вредности:** 4
Музеј посвећен значајном историјском догађају, важан за очување локалног наслеђа.
- **Пристапачност:** 4
Налази се у центру Бољевца, лако доступан посетиоцима.
- **Туристичке активности:** 3
Организовани обиласци и изложбе, али може се унапредити са више интерактивних садржаја.
- **Инфраструктура:** 3
Задовољавајућа инфраструктура, али су могућа унапређења.
- **Укупна оцена:** 3.5

7. Осман-бегова чесма

- **Културне вредности:** 3
Историјски значајна, али мање позната знаменитост.
- **Пристапачност:** 3
Локација је пристапачна, али слабо обележена.
- **Туристичке активности:** 2
Туристички потенцијал није у потпуности искоришћен.
- **Инфраструктура:** 2
Недовољно развијена инфраструктура, потребна улагања.
- **Укупна оцена:** 2.5

Туристичка валоризација природних и културних ресурса општине Бољевац указује на значајан потенцијал за развој туризма, али и на потребу за улагањем у инфраструктуру, промоцију и организоване туристичке активности. Природни ресурси, попут планине Ртањ и Боговинске пећине, истичу се као кључни фактори у развоју еко-туризма и авантуристичких активности, док културни ресурси, попут манастира и музеја, пружају основу за верски и културни туризам. Иако неки од ових ресурса имају задовољавајућу пристапачност и постојећу инфраструктуру, већина захтева даља улагања у циљу постизања пуног туристичког потенцијала.

Општина Бољевац има значајне предности у еко-туризму, културном туризму и авантуристичким активностима, али главни изазови леже у побољшању пристапачности и развоју туристичке инфраструктуре. Многи од вредних ресурса као иако изузетно значајни, још увек нису у потпуности интегрисани у туристичку понуду.

Главни туристички ресурси

Природни

1. Планина Ртањ (оцена 4.25)

Планина Ртањ представља најзначајнији природни ресурс општине Бољевац, са својом јединственом пирамидалном формом и богатим биодиверзитетом. Њен

туристички потенцијал је висок због могућности за планинарење, параглајдинг и друге авантуристичке активности. Међутим, унапређење туристичке инфраструктуре и промоција овог ресурса су неопходни за привлачење још већег броја туриста.

2. Боговинска пећина (оцена 3.75)

Боговинска пећина, као једна од најдужих у Србији, истиче се својом лепотом и научном вредношћу. Туристичка понуда спелеолошких тура је добро развијена, али је потребно улагање у даљу инфраструктуру како би се обезбедио несметан приступ и привукли већи број посетилаца.

3. Ловишта и риболовне зоне (оцена 3.75)

Ловишта и риболовне зоне представљају важан ресурс за развој ловног и риболовног туризма у региону. Ова подручја су добро повезана путевима и пружају могућности за одржавање организованих активности, али је потребно унапредити пратеће услуге и туристичку инфраструктуру.

Културни

1. Манастир Крепичевац (оцена 3.25)

Манастир Крепичевац је значајан историјски и верски објекат, али тренутно нема адекватну инфраструктуру за туристе. Са својим духовним и културним значајем, овај манастир има велики потенцијал за развој верског туризма, али су потребне инвестиције у обнављање инфраструктуре и организовање културно-историјских тура.

2. Музеј „Тимочке буне“ (оцена 3.5)

Музеј "Тимочке буне" представља важан културни ресурс који чува историју региона. Локација је добро повезана и лако приступачна, али постоји простор за унапређење у погледу интерактивних садржаја и ширења туристичких активности повезаних са историјским наслеђем.

3. Завичајна кућа Љубинке Савић-Граси (оцена 3.5)

Завичајна кућа Љубинке Савић-Граси је важан културни и уметнички ресурс који привлачи љубитеље уметности и културе. Овај објекат има солидну инфраструктуру и редовно организује изложбе, али би могао да прошири своју понуду кроз додатне културне догађаје и радионице.

И природни и културни ресурси општине Бољевац имају велики потенцијал за развој туризма, али је кључно улагати у њихову инфраструктуру и приступачност како би се осигурало њихово коришћење у пуном капацитету. Главни природни ресурси попут планине Ртањ и Боговинске пећине могу постати окосница туристичке понуде, док културни ресурси, попут манастира Крепичевац, Лапушња и Лозица, као и музеј „Тимочке буне“, пружају основу за развој верског и културног туризма. Поред ових природних и културних ресурса, велики значај имају и бројне туристичке манифестације које се редовно одржавају у општини. Манифестације као што су „Црноречје у песми и

игри“, „Маркови дани“ и фестивал „MOUNT OF ARTAN“ привлаче разнолику публику и доприносе промоцији традиционалних вредности, културног стваралаштва и музичког наслеђа.

Синхронизованим улагањем у развој природних и културних ресурса, побољшањем инфраструктуре, јачањем промоције и подршком локалним манифестацијама, општина Бољевац има потенцијал да постане значајна туристичка дестинација, привлачна како домаћим тако и страним туристима. Овај приступ би подстакао одрживи развој туризма и економски напредак општине.

SWOT Анализа

Снаге	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> - Повољан туристичко-географски положај. - Чиста и нетакнута природна подручја која пружају могућности за одрживи развој туризма, природне лепоте краја. - Изузетни природни ресурси - Планина Ртањ и Боговинска пећина. - Шумско, водно и богатство флоре и фауне. -Богато културно-историјско наслеђе - Манастири Крепичевац, Лапушња и Лозица, Осман-бегова чесма, етно-куће и рурална традиција. - Добра повезаност са регионалним центрима (Зајечар, Бор, Параћин, Сокобања). - Рурални туризам, културни туризам, еко-туризам, авантуристички туризам, планински туризам, спортски туризам, рекреативни туризам, ловни и риболовни туризам, манифестациони туризам. - Локални производи, традиционална и органска храна (гастро туризам). - Добри просторни и људски капацитети: Туристички инфо центар у насељу Ртањ, Туристичка организација општине Бољевац, Канцеларија за локални економски развој, Канцеларија за младе, Савет за младе. 	<ul style="list-style-type: none"> - Недовољно развијена саобраћајна инфраструктура у руралним подручјима. - Недостатак већих смештајних објеката и капацитета за веће туристичке групе. - Ниска видљивост на националном и међународном тржишту. - Недостатак визиторских центара, туристичке сигнализације и дигиталних информационих платформи. - Недовољно дигиталних сервиса и апликација за туристе (мобилне апликације, дигиталне мапе). - Неповољна демографске слика општине - Недостатак мотивације становништва за рад у туристичком сектору - Недовољно искоришћени постојећи туристички потенцијали и ресурси.
Могућности	Претње
<ul style="list-style-type: none"> - Растући трендови у области одрживог туризма, могућности за еко-туризам и активности на отвореном. - Потенцијали за развој нових облика туризма: културни туризам, еко-туризам, авантуристички туризам, планински туризам, спортски туризам, рекреативни туризам, ловни и риболовни туризам, здравствени, бањски и велнес туризам, конгресни туризам и МІСЕ, транзитни туризам, манифестациони туризам и др. - Пораст интересовања за аутентична рурална искуства и развој сеоског туризма. 	<ul style="list-style-type: none"> Јака конкуренција у виду других туристичке дестинација у Србији са бољом инфраструктуром. - Неконтролисани раст туризма може угрозити природне ресурсе и културно наслеђе (деградација природе). - Недовољно стабилно финансирање за развој туристичких пројеката и инфраструктуре. - Промене у климатским условима могу негативно утицати на трајање туристичке сезоне и квалитет природних ресурса.

<ul style="list-style-type: none"> - Партнерство јавног и приватног сектора у циљу унапређења инфраструктуре и промоције туризма. - Побољшање постојеће и изградња нове туристичке инфраструктуре (објекти и везе). - Могућност повезивања са међународним туристичким организацијама и фондовима. - Перманентна едукација кадрова. - Могућност очувања и даљег јачања еколошки здраве средине. - Укључивање дијаспоре у реализацији развојних планова и пријеката. - Даље уређење и комунално опремање слободних и атрактивних локација за будуће инвеститоре. - Брендирање појединих производа са територије општине и ширег окружења. - Усмереност и акценат националних стратегија и стратегија ЕУ на развој туризма. - Унапређење сарадње са регионалним (РАРИС) и националним агенцијама и удружењима (НАЛЕД, СКГО и др.). - Унапређење сарадње са Туристичком организацијом Србије. 	<ul style="list-style-type: none"> - Недовољно обученог кадра за рад у сектору туризма, - Недовољан квалитет туристичких услуга. - Недовољно висок стандард локалног становништва.
---	---

6. МИСИЈА, ВИЗИЈА И ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ БОЉЕВАЦ

Мисија развоја туризма општине Бољевац

Мисија развоја туризма општине Бољевац је да кроз одрживу и стратешки вођену активност омогући дугорочан економски раст и развој локалне заједнице, уз очување природних и културних ресурса. Путем развоја конкурентне и разноврсне туристичке понуде, општина Бољевац настоји да унапреди квалитет живота становништва, подстакне нове инвестиције, и повећа препознатљивост на националном и међународном тржишту. Тиме ће се остварити синергија између економских активности и заштите природног и културног наслеђа.

Визија развоја туризма општине Бољевац

Општина Бољевац је препознатљива туристичка дестинација у региону источне Србије, позната по својим јединственим природним лепотама као што су планина Ртањ и Боговинска пећина, богатом културно-историјском наслеђу, са великим шумским, водним, биљним и животињским богатством. Развијена инфраструктура, нови туристички производи и промоција одрживог развоја, чини да је општина Бољевац примамљива за домаће и стране туристе, као и за инвеститоре који подржавају одрживи туризам и економски раст локалне заједнице.

Циљеви развоја туризма

1. Унапређење туристичке инфраструктуре

Циљ је да се обезбеди **развијена саобраћајна и туристичка инфраструктура**, која ће омогућити лакши приступ туристичким дестинацијама и побољшање квалитета услуга. Ово обухвата изградњу путева и веза (свих категорија и врста), паркиралишта, туристичких центара, као и унапређење интернет и комуникационих мрежа са посебним акцентом на туристички атрактивне локације.

2. Развој туристичких производа и услуга

Креирање нових и иновативних туристичких производа као што су **еко-туризам, рурални туризам, планински туризам, спортски туризам, рекреативни туризам, ловни и риболовни туризам, велнес и здравствени туризам**, као и **етно и културни туризам**. Ово ће омогућити привлачење различитих категорија туриста и продужење туристичке сезоне.

3. Очување и заштита природних и културних ресурса

Одрживи развој туризма мора бити у складу са заштитом природних и културних ресурса. Планина Ртањ, Боговинска пећина, културни споменици и традиционална насеља морају бити очувани и интегрисани у туристичку понуду на начин који не угрожава њихову вредност.

4. **Промоција и маркетинг туристичке дестинације**

Развој стратегије промоције туристичке понуде општине Бољевац на регионалном, националном и међународном тржишту. Ово укључује дигитални маркетинг, учешће на сајмовима, као и развој партнерстава са туристичким агенцијама и платформама за онлајн резервацију.

5. **Побољшање капацитета локалне заједнице за пружање туристичких услуга**

Едукација и обука локалног становништва у пружању туристичких услуга, увођење стандарда квалитета у туризму и подршка предузетништву у овој области.

Едукација и обука кадрова локалне самоуправе и Туристичке организације на припреми и реализацији пројеката и праћења кретања и развоја туризма у земљи и свету - учешће на семинарима, едукацијама, саветовањима и сл.

Ово ће омогућити да локална заједница активно учествује у развоју туризма и оствари економске користи.

7. **ПОТЕНЦИЈАЛНИ РАЗВОЈНИ ПРАВЦИ ТУРИЗМА ОПШТИНЕ**

Туристичка инфраструктура општине Бољевац, која укључује смештајне капацитете, пешачке и бициклическе стазе, визиторске центре и културно-историјске локације, играће кључну улогу у развоју туризма. Инвестирањем у одрживи развој, општина Бољевац се може позиционирати као водећа дестинација за еко-туризам и активни одмор, уз очување природног и културног наслеђа.

Развој смештајних капацитета

Смештајна понуда, као што је раније већ поменуто, у општини обухвата широк спектар могућности за посетиоце, од модерних хотела, као што је хотел „Рамонда“ у насељу Ртањ, до традиционалних сеоских домаћинстава која нуде аутентично искуство руралног туризма. Ова смештајна структура пружа разноврсне опције како за луксузни тако и за рурални туризам. Хотели попут „Етно Балашевић Ртањ“ нуде савремене погодности, укључујући базене и ресторане са локалном кухињом, док апартмани и виле у насељима око Ртња, пружају удобан боравак у природном окружењу.

Један од важних пројеката је проширење капацитета кроз изградњу нових еко-кампова у руралним подручјима, што ће омогућити посетиоцима да уживају у природи уз минималан утицај на животну средину. Ови еко-кампови биће интегрисани са стазама за планинарење и бициклическим рутама, што ће омогућити развој активног туризма.

Пешачке и бициклическе стазе

У складу са општинским развојним плановима, један од најважнијих аспеката туристичке инфраструктуре је развој пешачких и бициклических стаза. Планина Ртањ, као главна туристичка дестинација, добија нове стазе које омогућавају лакши и сигурнији приступ врху, као и обилазак мање познатих делова планине. Ове стазе су

прилагођене различитим нивоима тежине, од лаких рекреативних стаза до захтевнијих рута за искусне планинаре.

Бициклическе руте су такође важан део туристичке понуде, омогућавајући посетиоцима да истраже природне лепоте општине на еколошки прихватљив начин. Важећи али и стратешки и плански документи који су у фази израде, укључују проширење постојећих стаза и креирање нових рута које повезују рурална насеља, културне споменике и природне атракције, попут Боговинске пећине и извора Црног Тимока.

Туристички центри и инфраструктура за еко-туризам

Један од главних циљева развоја туристичке инфраструктуре је изградња визиторских и информационих центара (што је у складу и са националном стратегијом развоја туризма) који ће служити као главне тачке за пријем туриста и пружање информација о атракцијама и активностима у региону. Ови центри ће бити опремљени едукативним материјалом о природним и културним ресурсима, мапама туристичких стаза и водичима за активности на отвореном.

Посебан акценат треба ставити на промоцију **еко-туризма** кроз изградњу одрживих туристичких објеката који користе обновљиве изворе енергије и минимизирају утицај на животну средину. Туристичке зоне као што су **кампинг простор на Ртњу** и **визиторски центар у близини Боговинске пећине** биће дизајнирани тако да се уклапају у природни пејзаж и подржавају одрживи туризам.

Културно-историјске атракције у туристичкој инфраструктури

Интеграција културног наслеђа у туристичку инфраструктуру општине Бољевац је такође важна за развој одрживог туризма. Поред природних лепота, као што је приказано, општина је богата културним споменицима попут манастира Крепичевац, Лапушња и Лозица, Осман-бегове чесме и других историјских локација које привлаче посетиоце. Улагања у рестаурацију и промоцију ових локација, у комбинацији са природним атракцијама, чине Бољевац јединственом дестинацијом која повезује природу и културу.

Развој туристичке инфраструктуре треба да обухвата рестаурацију неколико историјских објеката који ће бити претворени у музеје или изложбене просторе, чиме ће се обогатити културна понуда за туристе. Овај приступ не само да омогућава бољу искоришћеност културног наслеђа, већ и подстиче локални развој кроз туризам.

8. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Закон о туризму (Сл. Гласник РС, бр. 17/19)
- Стратегија развоја туризма Републике Србије 2016-2025. године („Сл. Гласник РС“, бр. 98/16)
- Просторни план Републике Србије 2021-2035. (Нацрт)
- Регионални просторни план Тимочке Крајине („Сл. Гласник РС“, бр. 51/11)
- Просторни план подручја посебне намене Специјалног резервата природе „Ртањ“ (Нацрт)
- Просторни план подручја слива водоакумулације „Боговина“ („Сл. гласник РС“, бр. 43/99)
- Просторни план подручја посебне намене слива акумулације „Грлиште“ („Сл. гласник РС“, бр. 95/2015)
- Просторни план подручја посебне намене слива акумулације „Бован“ („Сл. гласник РС“, бр. 14/09)
- Просторни план општине Бољевац („Сл. лист општине Бољевац“, бр. 10/10)
- План развоја општине Бољевац 2023-2031.
- Средњорочни план општине Бољевац од 2024. до 2026. године
- Стратегија одрживог развоја општине Бољевац 2010-2020. година
- Информатор о раду Туристичке организације Општине Бољевац 2022. год.
- Локални еколошки акциони план Општине Бољевац
- Локални план управљања отпадом Општине Бољевац
- План генералне регулације за насељено место Бољевац
- План детаљне регулације за насеље Ртањ – општина Бољевац
- Стратегија развоја урбаног подручја Града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац
- Материјали Туристичке организације општине Бољевац: *Туристички водич кроз општину Бољевац; Планина Ртањ; Манифестације општине Бољевац; Боговинска пећина; Цркве и манастири у општини Бољевац; и Смеиштај у Бољевицу.*
- Мастер план одрживог развоја руралног туризма у Србији - <https://futurehospitalityleaders.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/11/master-plan-odrzivog-razvoja-ruralnog-turizma-u-srbiji.pdf>
- Интернет презентација Туристичке организације општине Бољевац - <https://tooboljevac.rs/>
- Интернет презентација Општине Бољевац - <http://www.boljevac.org.rs/>
- Интернет презентација Јавног предузећа „Путеви Србије“ - <https://www.putevi-srbije.rs/index.php>
- Интернет презентација Хотела „Рамонда“ - <https://ramondahotel.com/>
- Интернет презентација Културно-образовног центра Бољевац - <https://www.kocboljevac.org.rs/>
- Републички завод за статистику (2024). Попис становништва 2022. год. - <https://popis2022.stat.gov.rs/>
- База података Републичког завода за статистику - <https://data.stat.gov.rs/?caller=SDDDB>
- Интернет презентација Јавног предузећа „Србијашуме“ - <https://srbijasume.rs/>
- Интернет презентација Завода за заштиту природе Србије - <https://zzps.rs/>
- Интернет презентација Републичког завода за заштиту споменика културе - <https://www.heritage.gov.rs/>
- Информациони систем Непокретних културних доабара (ИС НКД) - https://nasledje.gov.rs/index.cfm?jezik=Serbian_CIR

АКЦИОНИ ПЛАН

УНАПРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Реконструкција постојећих и изградња нових путева и веза (свих категорија и врста)	Општина Бољевац; ЈКП; ЈП; Надлежна министарства; ЈПП; Инвеститори	Број реконструисаних и изграђених нових путева и веза	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Реконструкција постојеће и изградња нове комуналне инфраструктуре	Општина Бољевац; ЈКП; ЈПП; Инвеститори, надлежна Министарства	Број реконструисане и изграђене нове комуналне инфраструктуре	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Изградња нових зелених (пешачких, трим, бициклических, стаза за јахање...) и уређење постојећих туристичко-рекреативних стаза	Општина Бољевац; Туристичка организација, ЈКП; ЈПП, надлежна Министарства	Број ново изграђених и уређених постојећих туристичко-рекреативних стаза	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови, Инвеститори
Уређење и адаптација археолошких, културно-историјских, објеката, споменика и локалитета	Општина Бољевац; Надлежна министарства и заводи	Број уређених и адаптираних културно-историјских објеката и споменика и локалитета	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Уређење спортско-рекреативних комплекса и увођење додатних садржаја, посебно намењених за рекреативну наставу ученика	Надлежна министарства, Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац, Јавна установа за спорт Бољевац, ЈКП; ЈПП; Инвеститори	Број уређених спортско-рекреативних комплекса; Број нових додатних садржаја	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Замена старе и постављање нове туристичке сигнализације	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац	Замењена и постављена туристичка сигнализација	2024-2026	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови
Успостављање инфо пултова/центара, визиторких центара и других објеката у функцији туризма	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац	Број инфо пултова/центара	2024-2026 континуирано	Буџет РС, Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови,
Унапређење интернет и комуникационих мрежа са посебним акцентом на туристички атрактивне локације	Општина Бољевац; Оператери	Унапређења интернет и комуникациона мрежа	2025-2028	Буџет РС, Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Унапређење доступности туристичких објеката и локација (паркинг, рампе итд)	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац ЈКП; ЈПП; Инвеститори	Број нових доступних објеката	2025-2028	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Уређење, адаптација и изградња нових угоститељских објеката и смештајних капацитета и других објеката у функцији развоја туризма	Општина Бољевац, ЈПП; Инвеститори; Туристичка организација општине Бољевац	Број адаптираних и изграђених нових угоститељских објеката и смештајних капацитета и	2025-2030	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
		других објеката у функцији развоја туризма		
Адапатација постојећих сеоских објеката за бављење сеоским туризмом	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Инвеститори	Број адаптираних објеката	2025-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Адаптација постојећих објеката и изградња нових објеката у циљу развоја ловног туризма	ЈП Србијашуме; Инвеститори; Туристичка организација општине Бољевац, Ловачко удружење Бољевац	Број адаптираних и изграђених нових објеката	2025-2030 континуирано	Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори
Изградња нових и уређење постојећих излетишта, видиковаца и других комплекса за одмор и рекреацију	Општина Бољевац; ЈКП; ЈПП; Надлежна министарства; Туристичка организација општине Бољевац; Инвеститори	Број изграђених нових и уређених постојећих излетишта и других комплекса за одмор и рекреацију	2025-2030	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори

РАЗВОЈ ТУРИСТИЧКИХ ПРОИЗВОДА И УСЛУГА

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Израда Програма развоја туризма општине Бољевац	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац	Израђен Програм развоја туризма општине Бољевац	2025	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
				фондови; Инвеститори
Категоризација туристичких места на територији општине	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Надлежна министарства	Број категоризованих туристичких места	2025 - 2027	Буџет РС
Креирање нових и иновативних туристичких производа као што су еко-туризам, рурални туризам, планински туризам, велнес, бањски и здравствени туризам, етно и културни туризам, ученички туризам, авантуристички туризам и др.	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Надлежна министарства; ЈПП; Инвеститори	Број нових туристичких производа	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови; Инвеститори

ОЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ РЕСУРСА

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Израда Програма заштите природних и антропогених ресурса и објеката	Надлежни заводи; Надлежна министарства; Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Научне институције	Израђени Програми	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС
Покретање иницијативе за истраживање и заштиту археолошких локалитета и културно-историјског наслеђа	Надлежни заводи; Надлежна министарства; Општина Бољевац;	Број покренутих иницијатива	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Буџет РС; Домаћи и међународни фондови

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Израда Планава управљања посетиоцима	Општина Бољевац; Туристичка организација општина Бољевац	Израђени Планови	2025-2026	Буџет РС; Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Израда катастра извора загађивача	Општина Бољевац	Израђен катастар	2025-2026	Буџет РС; Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Израда катастра деградираних површина	Општина Бољевац	Израђен катастар	2025-2026	Буџет РС; Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Подстицање циркуларне економије и Зелене агенде и иновативних решења у функцији туризма	Надлежна министарства; Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац, Организације цивилног друштва	Број реализованих пројеката	2024-2030 континуирано	Буџет РС; Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови

ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Развој стратегије промоције туристичке понуде општине Бољевац	Туристичка организација општина Бољевац	Израђена стратегија	2024 - 2026	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Учешће на домаћим и међународним сајмовима	Туристичка организација општина Бољевац	Број учешћа	2024-2030 континуирано	Буџет Општине;
Унапређење дигиталног маркетинга и израда дигиталних платформи за промоцију	Туристичка организација општина Бољевац	Број посетиоца	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Одржавање и унапређење сајта туристичке организације	Туристичка организација општина Бољевац	Број посетиоца	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Израда базе података о укупној туристичкој понуди	Туристичка организација општина Бољевац	Урађена база	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Израда и ажурирање базе података о туристичком промету	Туристичка организација општина Бољевац	Регистар туристичких посета	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Организација посета туристичких оператера и организованих група (ђачке екскурзије, пензионерске екскурзије, спортска удружења и савези и др.) у циљу упознавања са туристичким потенцијалима општине Бољевац	Туристичка организација општина Бољевац; Општина Бољевац; Образовне и културне институције; Спортска удружења и савези; Организације цивилног друштва; Медији	Број реализованих посета	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Укључивање у заједничку туристичку понуду са суседним општинама	Туристичка организација општина Бољевац;	Број посетиоца	2024-2030 континуирано	Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Израда пропагандних материјала и сувенира	Туристичка организација општина Бољевац	Број материјала	2024-2030	Буџет Општине; Домаћи и међународни

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
				фондови
Организација нових манифестација	Туристичка организација општина Бољевац; Општина Бољевац; Надлежна министарства; Организације цивилног друштва	Број нових манифестација	2024-2030	Буџет РС; Буџет Општине; Домаћи и међународни фондови
Унапређење доступности, поузданости и квалитета информација о туристичким потенцијалима општине Бољевац	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Организације цивилног друштва; Медији	Број информација	2024-2030 континуирано	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови, Буџет РС
Медијске кампање са темама из области туризма	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Медији	Број медијских прилога	2024-2030 континуирано	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови

ПОБОЉШАЊЕ КАПАЦИТЕТА ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ ЗА ПРУЖАЊЕ ТУРИСТИЧКИХ УСЛУГА

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
Едукација сеоских домаћина за прихват и смештај гостију у сеоском туризму	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Средња школа „Никола Тесла“ Организације цивилног друштва; Регионална развојна агенција; Факултети	Број реализованих програма едукације	2024-2028	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови, Буџет РС
Програми едукације за предузетнике и носиоце туристичке политике у општини	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Организације цивилног	Број реализованих програма едукације	2024-2028	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови,

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
	друштва; Регионална развојна агенција; Факултети			Буџет РС
Програми континуиране едукације за запослене и обуке за новозапослене	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Национална служба за запошљавање; Средња школа "Никола Тесла"; Организације цивилног друштва; Регионална развојна агенција; Факултети	Број реализованих програма едукације	2024-2030 континуирано	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови, Буџет РС
Едукација локалног становништва о користима и негативним последицама развоја туризма	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Средња школа "Никола Тесла"; Регионална развојна агенција; Факултети	Број реализованих програма едукације	2024-2030 континуирано	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови, Буџет РС
Подршка оспособљавању кадрова за лиценциране туристичке водиче и пратиоце	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Национална служба за запошљавање; Средња школа "Никола Тесла"; Организације цивилног друштва; Регионална развојна агенција; Факултети	Број издатих лиценци за туристичког водича и пратиоца	2024-2030 континуирано	Домаћи и међународни фондови, Буџет Општине
Едукација запослених у хотелијерству и угоститељству	Општина Бољевац; Туристичка организација општине Бољевац; Национална служба за запошљавање; Средња школа "Никола Тесла";	Број реализованих програма едукације	2024-2030 континуирано	Буџет Општине, Домаћи и међународни фондови, Буџет РС

Назив пројекта	Носилац пројекта	Индикатор реализације	Време реализације	Извор финансирања
	Регионална развојна агенција; Факултети			

Реализација Акционог плана ове стратегије, допринела би бољем угледу, препознатљивости и унапређењу конкурентности општине Бољевац на туристичком тржишту, а уједно би се остварили и индиректни ефекти на побољшање квалитета живота људи, отварање нових радних места, јачање националног и локаног идентитета и унапређењу културно-забавних активности. Развој туризма директно зависи од тесне сарадња између туристичке организације, приватних инвеститора, локалне самоуправе и државних институција.